

FAKULTA
PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ
A PEDAGOGICKÁ TUL

Bakalářská práce

Technická univerzita v Liberci

Anežka Burčová

2023

Bakalářská práce

Bezbariérovost volnočasových aktivit pro děti s tělesným postižením

Studijní program:

B0111A190016 Speciální pedagogika

Autor práce:

Anežka Burčová

Vedoucí práce:

Mgr. et Mgr. Lenka Nádvorníková, Ph.D.

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Liberec 2023

Zadání bakalářské práce

Bezbariérovost volnočasových aktivit pro děti s tělesným postižením

Jméno a příjmení:

Anežka Burčová

Osobní číslo:

P20000156

Studijní program:

B0111A190016 Speciální pedagogika

Zadávající katedra:

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Akademický rok:

2021/2022

Zásady pro vypracování:

Cíl bakalářské práce: Vytvořit 2D interaktivní online mapu centra města Liberec dle poptávky rodičů a dětí mladšího školního věku s tělesným postižením.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, návržení a tvorba výstupu, popis výstupu a jeho použití, návrh evaluačních kritérií, formulace závěrů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

Čeština

Seznam odborné literatury:

KÁBELE, F., 1993. *Somatopedie: Učebnice speciální pedagogiky tělesně a zdravotně postižené mládeže*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7066-533-5.

KUDLÁČEK, M. a kol., 2013. *Aplikované pohybové aktivity osob s tělesným postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3938-9.

MICHALÍK, J. a kol., 2011. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-859-3.

VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2846-2.

VÁGNEROVÁ, M., 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0696-5.

Vedoucí práce:

Mgr. et Mgr. Lenka Nádvorníková, Ph.D.

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Datum zadání práce:

3. dubna 2022

Předpokládaný termín odevzdání: 28. dubna 2023

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PhDr. Pavel Kliment, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 13. června 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Děkuji vedoucí své bakalářské práce Mgr. et. Mgr. Lence Nádvořnickové, Ph.D. za cenné rady, pomoc, podporu a metodické vedení práce.

Děkuji svým rodičům a partnerovi za bezmeznou podporu během bakalářského studia a při tvorbě této práce.

Děkuji všem pracovníkům vybraných zařízení, kteří mi vyšli vstříc a byli ochotni mi pomoci se zprostředkováním kontaktu s rodiči při vyplňování dotazníků.

V neposlední řadě děkuji programátorům, kterými jsou Bc. David Eisler a můj bratr, za pomoc s uvedením mapy do interaktivní on-line podoby.

Anotace

Bezbariérovost vybraných volnočasových aktivit pro děti s tělesným postižením

Bakalářská práce pojednává o problematice bezbariérového prostředí v místech a budovách, kde mohou děti mladšího školního věku s tělesným postižením trávit svůj volný čas. V teoretické části jsou veškerá obecná východiska stěžejní pro práci. Praktická část bakalářské práce je zaměřena na tvorbu on-line interaktivní mapy vybraných zařízení pro děti s tělesným postižením v centru města Liberce. Výběr zařízení je výsledkem dílčího průzkumu, jehož cílem bylo zjistit informovanost rodičů o dostupnosti vybraných míst v Liberci, kde se mohou děti s tělesným postižením účastnit volnočasových aktivit. Dílčí průzkum byl proveden pomocí dotazníků a přímého pozorování. Pozorování bylo provedeno prostřednictvím návštěv vybraných zařízení, během nichž byla mapována dostupnost zařízení osobní kontrolou architektonických bariér za použití invalidního vozíku, přičemž bylo sledováno celkem pět kategorií týkajících se bezbariérovosti budov.

Klíčová slova

Bezbariérovost, dítě s tělesným postižením, mapa, tělesné postižení, volnočasové aktivity

Annotation

Accessibility of Leisure Activities for Children with Physical Disabilities

The bachelor's thesis discusses the issue of a barrier-free environment in places and buildings where children of younger school age with physical disabilities can spend their leisure time. In the theoretical part, all general starting points are central to the work. The practical part of the bachelor thesis is focused on the creation of an on-line interactive map of selected facilities for children with physical disabilities in the center of the city of Liberec. The selection of facilities is the result of a partial survey, the aim of which was to determine the level of awareness of parents about the availability of selected places in Liberec where children with physical disabilities can participate in leisure activities. A sub-survey was conducted using questionnaires and direct observation. Observation was made through site visits, during which facility accessibility was mapped by personal inspection of architectural barriers using a wheelchair, tracking a total of five categories related to building accessibility.

Key words

A child with a physical disability, a Physical disability, Accessibility without barriers, Leisure activities, Map

Obsah

Seznam obrázků.....	7
Seznam grafů	8
Seznam použitých zkratk	9
Úvod	10
1 Bezbariérovost.....	12
1.1 Legislativní rámec.....	13
2 Informovanost	15
3 Zdravotní postižení	18
3.1 Tělesné postižení.....	19
3.1.1 Dětská mozková obrna.....	21
3.1.2 Rozštěpy páteře	23
3.2 Kompenzační pomůcky pro osoby s tělesným postižením	25
3.3 Dítě s tělesným postižením.....	27
3.3.1 Integrace dítěte (potažmo žáka) s tělesným postižením.....	27
3.3.2 Rodina s dítětem s tělesným postižením z hlediska psychiky...	28
3.3.3 Sociální dopad tělesného postižení	30
3.4 Volný čas jedinců s poruchami hybnosti.....	31
4 Praktická část.....	36
4.1 Hlavní cíl	36
4.2 Průběh dotazníkového a terénního šetření.....	44
4.3 Výsledky dotazníkového a terénního šetření.....	47
Závěr	68
Zdroje	72
Seznam příloh	76

Seznam obrázků

Obrázek 1: Dělení obrn

Obrázek 2: Celkový vzhled on-line mapy

Obrázek 3: Ilustrace okna s informacemi na příkladu zařízení Cinema City

Obrázek 4: Informační okno Severočeského muzea v Liberci

Obrázek 5: Informační okno Krajské vědecké knihovny v Liberci

Obrázek 6: Informační okno Oblastní galerie Liberec

Obrázek 7: Informační okno iQPARKU

Obrázek 8: Informační okno DinoParku

Obrázek 9: Informační okno kina CineStar

Obrázek 10: Informační okno kina Cinema City

Seznam grafů

- Graf 1: Navštívená místa rodiči s dětmi s tělesným postižením
– otázka č. 1
- Graf 2: Místa zvolená ke zmapování (bez)bariérovosti – otázka č. 2
- Graf 3: Poměr odpovědí na otázku č. 3 ohledně poskytování informací
o (bez)bariérovosti

Seznam použitých zkratk

2D	Dvoudimenzionální, dvourozměrný
CZP	Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje
ČR	Česká republika
DDM	Dům dětí a mládeže
DMO	Dětská mozková obrna
IP	Internet Protocol (protokol, pomocí kterého spolu komunikují všechna zařízení v internetu)
MHD	Městská hromadná doprava
MKF (ICF)	Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví (International Classification of Functioning, Disability and Health)
MŠ	Mateřská škola
OC	Obchodní centrum
OGL	Oblastní galerie Liberec
OSN	Organizace spojených národů
PC	Personal computer (osobní počítač)
SPC pro TP a PAS	Speciálně pedagogické centrum pro tělesně postižené a poruchy autistického spektra
URL	Uniform Resource Locator (webová adresa)
WHO	Světová zdravotnická organizace (World Health Organization)
ZŠ	Základní škola

Úvod

Tématem bakalářské práce je bezbariérovost volnočasových aktivit pro děti mladšího školního věku s tělesným postižením, potažmo celé rodiny, v centru města Liberce.

Primárně se práce zabývá bariérami architektonickými a prostorovými, ale v dnešním vyspělém a stále se rozvíjejícím světě máme více možností, než jen odstraňovat bariéry jako jsou prahy nebo vysoké chodníky. Samotné téma bezbariérovosti volnočasových aktivit pro děti s tělesným postižením v Liberci si autorka vybrala tehdy, když ve druhém ročníku studia na vysoké škole měla plnit úkol, jehož cílem bylo zmapovat jednu vybranou instituci, a zvolila si formu terénního šetření. Jednalo se o předmět somatopedie, v rámci kterého byla již zmíněná bezbariérovost otevřena a ročník se jí zabýval. Plnění úkolu autorka pojala kreativně a vypracovala video průvodce iQPARKEM, jehož návštěva je jednou z možností volnočasových aktivit zde v Liberci.

Rádi bychom poskytli dětem s tělesným postižením a jejich rodičům přehled vybraných míst, aby si mohli nejen rodiče vybírat, kam své děti vezmou a jak s nimi budou trávit čas, ale zároveň, aby děti měly možnost volby.

Bezbariérovost je mnohdy vnímána jako problém, přesněji bariérou se rozumí překážka. Jak jsme již výše naznačili, tato práce definuje bariéry architektonické a prostorové, ale též se zabývá následky, které tyto bariéry mohou vyvolat. Práce neopomíjí též bezbariérové prostředí jako takové. V teoretické rovině vysvětluje, co je zdravotní postižení a blíže specifikuje postižení tělesné, konkrétně pak tělesné postižení u dětí. Značnou část práce tvoří také téma volný čas, které je nedílnou součástí problematiky.

V praktické části se autorka zaměřila prvotně na poptávku rodičů. Informace byly poskytnuty skrze vyplnění dotazníku. Druhotně autorka realizovala praktickou část přímým pozorováním (terénním šetřením), v rámci kterého sledovala pět kategorií bezbariérovosti v sedmi vybraných zařízeních.

1 Bezbariérovost

Život člověka ovlivňuje mnoho faktorů. Jedním z nich jsou bariéry, které je potřeba odstraňovat pro zachování a zvýšení kvality života.

„Bariéry jsou překážky vytvářející omezení aktivit či participace na společenském životě. V kontextu bezbariérovosti se jedná o bariéry architektonické, dopravní, komunikační a v neposlední řadě bariéry mentální“ (Zdařilová 2022).

Ve společnosti existuje mnoho druhů bariér, např. legislativní, architektonické, komunikační, zvukové a jiné. Hlavním předmětem této práce jsou bariéry architektonické a prostorové. Tento pojem ve spojení s lidmi se zdravotním znevýhodněním představuje skupinu překážek, které brání uspokojení potřeb. Kvůli překážkám nemohou uspokojit i zcela základní potřeby jíst, vylučovat, dopravit se z bodu A do bodu B a mnohé další. Všechny tyto překážky jsou společné jak pro intaktní společnost, tak pro tu znevýhodněnou. V moderní intaktní společnosti je přirozené odstraňovat bariéry, tedy vytvářet bezbariérové prostředí pro jedince se znevýhodněním s cílem usnadnit jim dosahování cílů a podporovat je v autonomii (samostatnosti).

„Bezbariérové prostředí je definováno jako vlastnost prostředí a jeho parametrů, ve kterém nedochází k omezování aktivit nebo participace na společenském životě. Jedná se zároveň o souhrn fyzických a mentálních schopností jednotlivců, které spolu vytvářejí podmínky pro integraci osob s omezenou participací (osob s omezenou schopností pohybu a orientace)“ (Zdařilová 2022).

Odstraněním architektonických a prostorových bariér jsou technická řešení, jedná se např. o schody, které jsou nahrazovány různými zdvihacími plošinami, schodolezy, výtahy či nájezdovými rampami. Dál se jedná o prahy mezi zárubněmi, dostatečné šířky zárubní, snížené toalety a umyvadla, přístupné kliky dveří a spínače světel, snížené obrubníky, dostatečně široké chodníky, přizpůsobené nájezdy do dopravních prostředků MHD a mnohé další.

Také bychom rádi zmínili, že bezbariérovost se netýká pouze jedinců, kteří jsou následkem svého handicapu připoutáni na invalidní vozík. Do cílové skupiny patří též jedinci se sníženou či těžce narušenou hybností.

1.1 Legislativní rámec

Pokud se blíže podíváme, jakou oporu má bezbariérovost v legislativě, zjistíme, že se poměrně významně odchýlíme od pojetí speciální pedagogiky a dostáváme se ke stavebnímu zákonu č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve kterém je zásadní §2, odst. (2) písm. e) stanovující obecné požadavky – obecné požadavky na využívání území a technické požadavky na stavby – stanovené prováděcími právními předpisy.

Z tohoto paragrafu vzešla vyhláška stavebního zákona č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb, v platném znění (ve znění pozdějších předpisů), tedy oblasti správního práva, konkrétně stavebnictví a architektura.

Zákon v §169, odst. (1) přesně uvádí, že *„právnícké osoby, fyzické osoby a příslušné orgány veřejné správy jsou povinny při územně plánovací a projektové činnosti, při povolování, provádění, užívání a odstraňování staveb respektovat záměry územního plánování a obecné požadavky na výstavbu stanovené prováděcími právními předpisy“*. (Zákon č. 183/2006 Sb., §169, odst. 1, písm. a).

Důležité je také zmínit, že o výjimce z technických požadavků zabezpečujících bezbariérové užívání stavby rozhoduje stavební úřad. Výjimky stanoví §169, odst. (4) – (6).

Co bychom též zařadili pod legislativní rámec, je Listina základních práv a svobod, ve které jsou obsažena všechna základní práva každého člověka, občana, a která spadá do ústavního pořádku České republiky. Těmi zásadními pro tuto práci jsou – právo na vzdělání (i volnočasové aktivity), právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, možnost domáhat se svého práva, a pokud se v těchto oblastech nachází bariéry, jsou jimi omezena právě základní lidská práva člověka (Usnesení č. 2/1993).

Zařazujeme sem i úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, ačkoliv ne všechny dokumenty jsou legislativního rázu. Česká republika se zavázala je dodržovat, ačkoliv za nedodržování nestanovila žádné sankce. Příkladem může být Evropská sociální charta z roku 1961, ve které jsou zmíněna i práva pro osoby se zdravotním postižením. Příkladem práv týkajících se osob se zdravotním může být např. právo č. 15 v první části charty ve znění „Osoby zdravotně postižené mají právo na odborný výcvik, rehabilitaci a sociální readaptaci bez ohledu na původ a povahu jejich postižení“. Další práva týkající se osob se zdravotním postižením zahrnují odbornou přípravu k výkonu povolání, rehabilitaci a na profesní a sociální readaptaci. Evropská sociální charta je součástí legislativního řádu ČR, neboť byla ČR ratifikována.

Dalším důležitým dokumentem, který pro účely práce uvedeme, je Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2021–2025. *„Je základním strategickým dokumentem, který určuje směřování vládní politiky ČR v oblasti vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením.“* (Usnesení č. 761, 2020). Jedná se v pořadí o sedmý plán od roku 1992, kdy byl schválen plán první. Navazuje na Úmluvu OSN o právech osob se zdravotním postižením.

2 Informovanost

Primárním zdrojem informací pro rodiče dítěte s tělesným postižením jsou **zdravotnická zařízení** (například porodnice, pediatr), **sociální služby**, které mají ze zákona povinnost poskytovat základní poradenství (ačkoliv většina sociálních dávek pro osoby se zdravotním postižením je poskytována až od jednoho roku věku dítěte), a **specializované organizace**, a to jak státní, například Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřady práce, státní zdravotnická zařízení, speciálně pedagogická centra a další, tak nestátní, například Národní rada pro osoby se zdravotním postižením, Svaz tělesně postižených v ČR, nestátní zdravotnická zařízení a další. Do nestátních spadají ale také střediska rané péče, speciálně pedagogická centra (příspěvkové organizace), sdružení rodičů dětí s určitou diagnózou.

Podporu můžeme dle Černé (2008) rozdělit do sedmi skupin, a těmi jsou legislativní, finanční, operativní, poradenská, vzdělávací, informační a svépomocná podpora.

Legislativní podpora obsahuje veškeré platné zákony, vyhlášky a metodické pokyny. Konkrétně sem řadíme Úmluvu OSN o právech osob se zdravotním postižením, zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném vzdělávání (školský zákon), vyhlášku č. 27/2016 Sb., vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, vyhlášku č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů a v neposlední řadě zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění.

Finanční podporou rozumíme státní sociální podporu (přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, porodné, pohřebné) a další, například sociální dávky pro osoby zdravotně postižené (příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku a příspěvek na péči).

Operativní podpora zahrnuje materiální podporu osob se znevýhodněním v průběhu vzdělávání a pozdějšího pracovního uplatnění. Přesněji bychom do této podpory zařadili kompenzační pomůcky (těm je věnována samostatná podkapitola 4.2).

Poradenská podpora je poskytována ve třech oblastech. V oblasti psychologické se jedná o vývojové a anticipační poradenství (budoucí zaměstnání, rodičovství dítěte, příprava na reakce okolí), speciální terapie pro dítě (psychoterapie, vývojová stimulace), služby pro rodiče (rodičovské skupiny, individuální psychoterapie) a služby pro sourozence. Do pedagogické oblasti zahrnujeme činnosti učitelů a ředitele školy, školní poradenská pracoviště (školní psycholog, školní metodik prevence, výchovný poradce, školní speciální pedagog) a dále školská poradenská zařízení, kam spadají speciálně pedagogická centra (v Liberci konkrétně Speciálně pedagogické centrum pro tělesně postižené a poruchy autistického spektra Liberec) a pedagogicko-psychologické poradny. Zdravotní oblast zajišťuje konzultace s konkrétními odborníky (pediatr, rehabilitační lékař, neurolog, psycholog a další).

Vzdělávací podporu zajišťují pedagogové běžných i speciálních škol, a dále poradenská zařízení – pedagogicko-psychologická poradna a speciálně pedagogické centrum. Poradenská zařízení jsou tedy zahrnuta nejen do obecné poradenské podpory, ale právě i do vzdělávací podpory. Individuální vzdělávací plán je možnou podobou vzdělávací podpory.

Informační podporou myslíme dostupná data z knih, odborných časopisů či internetu a také Úřad práce, kde mohou klienti získat informace o tom, na jaké dávky mají nárok apod.

Svépomocnou podporu představují různá sdružení či kluby nebo spolky, asociace rodičů a přátel dětí s tělesným postižením. Konkrétně v Libereckém kraji není takových sdružení málo, např.: Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje,

Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí klub Liberec
(Černá 2008, s. 132–134).

3 Zdravotní postižení

Vzhledem k charakteru této práce je třeba definovat základní pojmy, které jsou pro téma stěžejní, a ze kterých budeme dále vycházet. V první řadě se jedná o vadu, poruchu, defekt (impairment), což jsou synonyma, která definujeme jako *„narušení (abnormalita) psychické, anatomické či fyziologické struktury nebo funkce“* (Slowík 2007, s. 26). Následkem takového narušení je ve většině případů postižení (disability), které *„znamená omezení nebo ztrátu schopností vykonávat činnost způsobem nebo v rozsahu, který je pro člověka považován za normální“* (Slowík 2007, s. 27).

Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) je postižení: *„částečné nebo úplné omezení schopnosti vykonávat některou činnost či více činností, které je způsobeno poruchou nebo dysfunkcí orgánu“*. (Novosad 2009, s. 12).

Právě Světová zdravotnická organizace (WHO) v roce 1980 vymezila termín postižení v Mezinárodní klasifikaci vad, postižení a handicapů (ICIDH – International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps).

Setkáváme se též s Mezinárodní klasifikací funkčních schopností, disability a zdraví – MKF (International Classification of Functioning, Disability and Health – ICF). Tato klasifikace je víceúčelová a poskytuje vědecké podklady pro porozumění a výzkum zdraví a se zdravím souvisejících stavů. Je rozdělena na dvě části. První část vymezuje funkční schopnosti a disabilitu. Funkční schopnosti jsou fyziologické funkce tělesných systémů včetně funkcí psychických a disabilita – poruchy tělesných funkcí nebo struktur jako je signifikantní odchylka nebo ztráta. Druhá část se zabývá dalšími působícími faktory (MKF 2001, s. 59).

V kontrastu s klasifikací MKF se v české speciální pedagogice používá velmi často také pojem handicap (znevýhodnění), který např. Slowík (2007, s. 27) definuje jako *„omezení vyplývající pro jedince z jeho vady nebo postižení, které ztěžuje nebo znemožňuje,*

aby naplnil roli, která je pro něj (s přihlédnutím k jeho věku, pohlaví a sociálním či kulturním činitelům) normální“ (Slowík 2007, s. 27).

Zdravotní postižení je klasifikováno do pěti základních skupin: tělesné, mentální, zrakové, sluchové a řečové. Je však nutno k nim připojit i další skupinu, kterou je kombinované postižení (Michalík 2011, s. 34).

Existuje ještě jiný pohled než užší speciálně pedagogický, a tím je pohled používaný v sociálním právu. Členění vychází z procentuálního podílu ztráty pracovní schopnosti. Tím doplňuje celistvý pohled na pojem zdravotní postižení. Osoba se zdravotním postižením je dle ustanovení § 67 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti definována jako osoba se zdravotním postižením, které je poskytována zvýšená ochrana na trhu práce. Osobami se zdravotním postižením jsou fyzické osoby, které jsou orgánem sociálního zabezpečení uznány:

- a) invalidními ve třetím stupni,
- b) invalidními v prvním nebo druhém stupni,
- c) zdravotně znevýhodněnými.

Fyzická osoba dokládá skutečnost, že je osobou se zdravotním postižením posudkem nebo potvrzením orgánu sociálního zabezpečení (Zákon č. 435/2004, §67, odst. 1–5).

3.1 Tělesné postižení

Výše jsme uvedli, co znamená pojem postižení neboli znevýhodnění, vada či porucha. Avšak u tělesného postižení mluvíme již konkrétně o úplném či částečném omezení hybnosti. Tělesným postižením se tedy rozumí vada pohybového, nosného anebo nervového ústrojí. Důležité je zmínit, že se nejedná pouze o narušení motorických kompetencí, protože pohyb je velmi úzce spojen i s kognitivními a emočními procesy člověka. Mluvíme tedy o celkovém dopadu na osobnost člověka (Vítková 2006, s. 39).

Příčiny vzniku tělesného postižení jsou primární a sekundární. Mezi primární patří přímé poškození pohybového aparátu anebo postižení centrální či periferní nervové soustavy (DMO, úrazy míchy,

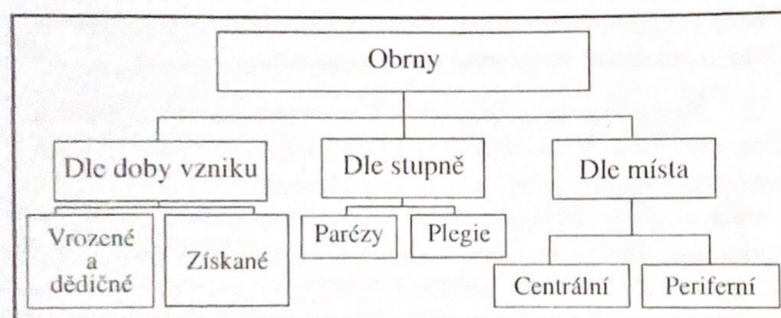
rozštěpy páteře). V periferní části může být postiženo vlastní hybné ústrojí (amputace, deformace, vývojové vady), při poškození nižších center vznikají chabé obrny, a poškození korové a přilehlé části mají za následek spastické obrny. V případě sekundárních poškození se nejedná o patologické změny centrální ani periferní nervové soustavy, ani pohybového aparátu. K poškození vlastního hybného ústrojí zde dochází v důsledku jiných nemocí či poruch (srdeční, revmatické, kostní choroby) (Vítková 2006, s. 11).

Tělesná postižení, stejně jako jiná postižení, se dle vzniku dělí na vrozená a získaná. Vrozené tělesné postižení se ve většině případů pojí s jiným postižením. Takovým postižením říkáme kombinovaná. *„Především u poruch hybnosti, které vznikají na základě organického poškození centrální nervové soustavy, je častá přítomnost i mentálního postižení a poruch aktivity a pozornosti“* (Kudláček 2013, s. 7).

Dalšími pojmy spojenými s touto problematikou jsou kombinované vady, vícenásobná postižení či označení jedinců se souběžným postižením více vadami (Opatřilová in Kudláček 2013, s. 7).

Tělesné vady můžeme klasifikovat dle mnoha oblastí. Tou nejzákladnější je dělení dle místa postižení. Jedná se o pět základních skupin postižení: obrny centrální a periferní, deformace, malformace a amputace (Vítková 2006, s. 40).

„Obrny se týkají centrální a periferní nervové soustavy a projevují se poruchou hybnosti. Liší se rozsahem a stupněm postižení“ (Opatřilová 2007, s. 28). Projevují se poruchou motorické inervace

Obrázek 1: Dělení obrn

(Zdroj: Opatřilová 2007, s. 28)

a rozlišujeme parézy a plegie. Parézami se rozumí částečná ztráta hybnosti, plegie znamenají úplnou ztrátu hybnosti.

Mezi centrální obrny při zasažení mozku řadíme dětskou mozkovou obrnu (DMO), dětskou obrnu, zánět mozku, mozkové nádory, mozkové příhody, mozkové embolie, traumatické obrny. Centrálními obrnami při zasažení míchy jsou všechny druhy rozštěpů páteře a úrazy páteře s následujícími poraněními míchy. Poslední skupinou jsou centrální obrny při degenerativním onemocnění mozku a míchy, kam řadíme mozečkovou heredoataxií, roztroušenou sklerózu mozkomíšní, Friederichovu heredoataxií a Parkinsonovu nemoc (Opatřilová 2007, s. 29).

Periferní obrny zasahují pouze jednotlivé periferie, jimiž jsou končetiny, svaly a obličej. Jedná se o následky hlubšího poranění, zánětů, operačních či léčebných poškození, úrazů, otevřených zlomenin, nervosvalových a jiných onemocnění (Opatřilová 2007, s. 29). Úrazy s nejzávažnějšími následky, a to i s částečnou nebo úplnou obrnou, bývají automobilové či motocyklové dopravní nehody anebo skoky do mělké vody. U dětí bývá tento případ poruchy hybnosti méně častý, ale přesto se u dětí školního věku můžeme setkat s paraplegií či kvadruplegií (Kudláček a kol. 2013, s. 15).

3.1.1 Dětská mozková obrna

Vzhledem k množství somatických nemocí a charakteru práce jsme se rozhodli hlouběji popsat právě dětskou mozkovou obrnu, která je podle Vítkové (2006, s. 41) nejčastějším postižením u dětí. Jedná se o závažné centrální postižení, které vzniká v prenatálním, perinatálním nebo postnatálním období.

„DMO je neprogresivní postižení motorického vývoje vzniklé na podkladě poškození nebo dysfunkce mozku v rané fázi jeho vývoje.“ (Vágnerová 2004, s. 144).

Dětská mozková obrna se ve speciálně-pedagogické odborné literatuře uvádí s výskytem kolem 50–60 % z celkového počtu pohybových poruch (Vítková 2006, s. 41). U dětské mozkové obrny je dominantní

postižení motorických funkcí, ale může docházet ke smyslovým poruchám až k mentálnímu defektu. U jedinců postižených DMO se projevují tělesná neobratnost (především v jemné motorice), nerovnoměrný vývoj, zvýšená pohyblivost a neklid, nesoustředěnost, těkavost, nepřesné vnímání a mnohé další projevy. Výrazným znakem může být též opožděný vývoj řeči anebo citelné vady řeči (Vítková 2006, s. 42).

Rozlišujeme několik forem DMO. Formou s největším výskytem je forma spastická. Základním příznakem je trvale zvýšený svalový tonus. Právě u spastické formy rozdělujeme parézy a plegie podle lokalizace postižení na diparézu (postižení dolních končetin), hemiparézu (jednostranné postižení horní i dolní končetiny) a kvadruparézu (postihuje horní i dolní končetiny). Podle četnosti výskytu je to dále forma dyskineticko-dystonická a poslední je forma ataktická (mozečková). Dyskineticko-dystonická forma je vzácnější a projevuje se mimovolními, pomalými a kroutivými pohyby, záškubového charakteru, různých svalů. Nebývá kombinována s poruchami inteligence. Poslední forma, ataktická, je relativně vzácná a postihuje především pohybovou koordinaci, typické jsou problémy v udržení rovnováhy při rychlejších pohybu. *„Nejnápadnějším počátečním příznakem jsou hypotonie, tj. snížení svalového napětí, a opoždění pohybového vývoje.“* Často bývá v kombinaci s poruchou inteligence (Vágnerová 2004, s. 145–146).

Průběh dětské mozkové obrny má zpočátku charakter hypotonického syndromu, tedy nízkého svalového tonusu. Tato fáze může mít různě dlouhé trvání, ale obecně platí, že čím delší hypotonická fáze je, tím závažnější postižení lze očekávat. Projevy DMO jsou znatelné ve vývoji hrubé a jemné motoriky, postiženo může být též ovládání svěračů. Jedinci jsou již v raném věku omezeni v možnosti poznávat okolní svět manipulací s různými objekty, což ovlivňuje psychický vývoj v batolecím a předškolním věku. V mladším školním věku bývá postižení motorických funkcí již stabilizované. Nástup do školy je tak velmi důležitým mezníkem v rozvoji sociálních kompetencí dítěte. Kontakt s vrstevníky a zdravými jedinci může být

pro dítě s DMO vhodným zdrojem potřebných zkušeností, jinak je možné potýkat se s deprivací v oblasti stimulace, učení a sociální zkušenosti (Vágnerová 2004, s. 147–148).

Co se týká klinických projevů DMO, autoři shodně uvádějí kombinaci s jinými poruchami, především vadami zraku, sluchu, řeči a rozumových schopností. Častěji se vyskytují též epileptické záchvaty. Určitým způsobem ovlivňuje všechny psychické projevy, prožívání, chování a kognitivní procesy (Vágnerová 2004, s. 148–150).

Léčba DMO vždy vyžaduje týmovou intervenci, což znamená spolupráci rodiny, odborných lékařů, psychologa, fyzioterapeutů a speciálních pedagogů. Největší důraz je kladen na včasnost intervence, kterou je třeba začít již v kojeneckém věku při projevech abnormality. Konkrétně se jedná o různé formy léčebné terapie s důrazem na rozvoj jemné motoriky, grafomotoriky a rozvoj řeči. Pozornost se též věnuje držení těla, správnému sezení, zajištění optimální polohy při učení a bezpečnost při pohybu nejen ve škole. V rámci léčebné terapie jsou využívány metody Vojtovy reflexní terapie a Bobathova terapie (Vítková 2006, s. 43–46).

3.1.2 Rozštěpy páteře

Rozštěpy páteře jsou druhým onemocněním, kterým se budeme podrobněji zabývat. Toto onemocnění je důležité pro naše téma, protože patří mezi nejčastější vrozené vady, tudíž ho budeme dále podrobněji popisovat.

Rozštěp je vývojovou anomálií v oblasti páteře a míchy. Páteř a mícha se vyvíjí z neurální trubice během nitroděložního vývoje. Při rozštěpu dochází k defektům nervové trubice tak, že se obratle páteře neuzavřou do oblouku. Tím vzniká štěrbina, přes kterou se může mícha či nervy vyklenout ven. Při normálním vývoji obratel vzniká spojením dvou páteřních oblouků a uprostřed se nachází obratlový otvor. V něm se nachází mícha i s jejími obaly, tzv. plenami (Kudláček 2013, s. 14).

Jsou rozlišovány 3 druhy rozštěpů páteře:

- a) meningokéla – výhřez míšních plen,
- b) meningomyelokéla – výhřez míšních plen a míchy,
- c) spina bifida occulta (utajená) – nedokonalé uzavření páteřního kanálu bez výhřezu míšních plen a míchy (Kudláček 2013, s. 14).

„Výhřez míchy a míšních plen má podobu vakovitého útvaru v bederní krajině, který je krytý ztenčenou kůží. I po jeho neurochirurgickém odstranění mohou přetrvávat původní příznaky, jako je např. chabá obrna dolních končetin (paraplegie) společně s deformitami nohou.“ (Kudláček 2013, s.14).

Běžným projevem rozštěpů páteře jsou poruchy svěračů (inkontinence), horní polovina těla nebývá postižena. Dodatečným projevem může být vývoj skoliózy (Vítková In Kudláček 2013, s. 14). Rozštěpy páteře bývají často spojeny s hydrocefalem (nadměrná produkce a hromadění mozkového moku). Řečové centrum bývá u těchto jedinců dobře vyvinuto, nedochází zde k postižení intelektu, ale jedinci mohou mít problémy s pamětí a v dílčích výkonech (Opatřilová In Kudláček 2013, s. 14).

Nejčastějším projevem rozštěpů páteře bývá i deformace, která je charakteristická nesprávným tvarem některého orgánu nebo části těla (kosti, svaly). Rozdělujeme je na:

- a) vývojové deformace – lebky, hrudníku, kloubů, končetin,
- b) získané deformace – vznikají po úrazech (traumatické deformace – špatně zhojená zlomenina) a po zánětlivých onemocněních (deformace kostí a kloubů) (Opatřilová 2007, s. 30).

Existuje mnoho druhů deformace, např. syndaktylie (srůsty prstů), polydaktylie (vrozený nadměrný počet prstů), peromelie (vrozené chybění části paže), amélie (vrozené chybění celé končetiny či fokomélie (končetiny ve tvaru ploutve nasedající přímo na ramena) a další (Opatřilová 2007, s. 30).

Důsledky abnormálního vývoje nosného a pohybového ústrojí mohou být nejrůznější rozštěpy, vrozené luxace (vykloubení) kloubů, subluxe

(částečné vykloubení), změny struktury kostí a lámavost (Opatřilová 2007, s. 30–31).

Mezi další projevy rozštěpů patří malformace. Jedná se o vrozenou vývojovou vadu, která je typická svým „znetvořením“. Tato abnormalita vzniká v prenatálním období. Malformacemi jsou rozštěp rtu, Fallotova tetralogie (kombinovaná srdeční vada), ageneze (vrozené nevyvinutí části těla) a aplazie (nevyvinutí, chybění orgánu) (Opatřilová 2007, s. 32).

Posledním projevem rozštěpů páteře, který pro účely práce zmíníme, mohou být amputace, které definujeme jako nevratné oddělení orgánu, končetiny nebo její části od těla. Zde rozlišujeme amputace dle příčin:

- a) trauma,
- b) chirurgický zákrok, který řeší nádorové, cévní, metabolické či zánětlivé onemocnění (Opatřilová 2007, s. 31–32).

3.2 Kompenzační pomůcky pro osoby s tělesným postižením

V této kapitole se zaměříme na význam operativní podpory pro osoby s tělesným postižením a přiblížíme, jaké pomůcky jsou k dispozici pro zlepšení kvality jejich života. Operativní podpora, kterou rozumíme poskytování kompenzačních pomůcek osobám s tělesným postižením, se zabývá poskytováním náhrad nefunkčních částí těla nebo podpůrnými pomůckami, které jim umožní zlepšit tělesnou hybnost a zvládnout každodenní aktivity.

„Termín kompenzace znamená nahrazení určité funkce.“ (Kudláček 2013, s. 17).

Vzhledem k množství ovlivněných oblastí postižením jedince je nutné, aby všem osobám se zdravotním postižením byla poskytována ucelená rehabilitace jako interdisciplinární obor, který zahrnuje péči nejen zdravotnickou, ale také sociálně právní a pedagogicko psychologickou a pracovní (Jankovský 2006, s. 19). Právě ucelená rehabilitace představuje soubor kompenzací, přístupů a terapií, díky kterým může jedinec se zdravotním postižením zlepšit kvalitu svého života. Povědomí o ucelené rehabilitaci dokresluje pozadí za kompenzačními pomůckami a můžeme

tedy lépe pochopit kontext jejich poskytování. Do ucelené rehabilitace můžeme zařadit protetiku, léčebnou rehabilitaci, ergoterapii, fyzioterapii, sociální rehabilitaci, finanční podporu, vzdělávací rehabilitaci a další.

Níže uvádíme rozdělení kompenzačních pomůcek dle zákonů, na jejichž základě jsou poskytovány.

Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů:

- příspěvek na zvláštní pomůcku, speciální prostředky – zařízení umožňující:
 - pohyb po schodech (schodišťové výtahy, plošiny, nájezdové rampy, schodolezy),
 - rehabilitaci (vertikalizační stojany, autorehabilitační a mobilizační přístroje, motodlahy),
 - kvalitnější (bezpečnější) sezení a práci (speciální židle, polohovatelné stoly, dětské speciální autosedačky, fixátory trupu),
 - život ve vlastní domácnosti (upravené kuchyňské linky a jiný nábytek, upravené kuchyňské náčiní),
 - používání počítače (zvětšená klávesnice, ovládání PC hlasem, pohybem hlavy nebo očí, mrkáním, foukáním),
 - motorové vozidlo (upravené na ruční řízení)
(Zákon č. 329/2011 Sb., §9).

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění v platném znění:

- mechanické (při zachování lokomoce a potřebné svalové síly horních končetin) a motorové vozíky (nebo malé vícekolové „skútry“ pro osoby s postižením dolních, případně i horních, končetin),
- opory – hole, berle, chodítka a jiné podpůrné pomůcky pro chůzi a k udržení stability,
- ortézy a korzety – termoplastové, kovové, neoprenové, kožené textilní dlahy a bandáže, zpevňující postiženou končetinu, které mají za úkol napravit její narušenou funkci a podpořit její správnou funkci,

- protézy – náhrady chybějících končetin,
 - pasivní (mechanické) – poskytují větší oporu při chůzi, tak aby jedinec mohl nést a unést běžnou tíhu (hrneček, batoh),
 - aktivní (myoelektrické) – využívají nervových impulzů k aktivaci elektromechanického systému, který vykonává alespoň základní funkce ztracené končetiny,
- ortopedická protetika – jedná se o úpravu obuvi (kompenzace deformity dolních končetin, rozdílné délky končetin, zlepšení chůze) (Zákon č. 48/1997 Sb., §11, odst. 1, písm. e, přílohy, oddíl c, tabulka č. 1) (Novosad in Michalík 2011, s. 259–260).

U každé pomůcky je vždy důležitý osobní výběr. Nepomíjitelné je též poctivé seznámení osoby s tělesným postižením s pomůckou a dostatečný čas pro její vyzkoušení v praxi. Do budoucna je nutné počítat s tím, že potřeby osoby s tělesným postižením se mohou v průběhu užívání pomůcky měnit a bude nutná její výměna za jinou pomůcku. Stav jedince se může s pomůckou zlepšovat, ale též může stagnovat anebo se zhoršovat (Novosad In Michalík 2011, s. 260–261).

3.3 Dítě s tělesným postižením

Děti s tělesným postižením představují množinu osob se zcela specifickými potřebami a přístupem. Cílovou skupinou speciálně pedagogické intervence však není jen dítě samotné, ale je součástí většího celku, za který považujeme rodinu, jakožto primární sociální skupinu. Problematika sociálních dopadů na rodinu s dítětem s tělesným postižením zahrnuje řešení těchto dopadů pro všechny členy rodiny.

3.3.1 Integrace dítěte (potažmo žáka) s tělesným postižením

V rámci procesu socializace se jako společnost snažíme o integraci, potažmo úplnou inkluzi jedinců se zdravotním postižením. Důležité je zmínit rozdíl mezi integrací a inkluzí. Integrací rozumíme začlenění jedince se znevýhodněním do společnosti, přičemž vyžaduje větší přizpůsobení jedince společnosti. Oproti tomu inkluze staví na změně pohledu společnosti na postižení jako takové, a mělo by docházet k úplnému začlenění

bez potřeby odlišného přístupu k jedincům s postižením s respektem k jeho znevýhodnění (Metodický portál RVP 2023).

Primárně by společnost na takovou situaci měla být připravená, tudíž se zde opět vracíme k informovanosti. Vzhledem k tomu, že se jedná o školní prostředí, jsou do procesu integrace zahrnuti nejen žáci, ale i rodiče a učitelé, kteří budou s danou třídou interagovat. Postoje ostatních lidí v okolí jedince s postižením značně ovlivňují úspěšnost integrace.

Pro dosažení úspěšné integrace je nutné mít bezbariérové prostory. Bezbariérovostí se tedy v tomto konkrétním prostředí rozumí například dobrá přístupnost pro auta, malé převýšení v okolí školy, dostupnost dopravní infrastruktury. Samozřejmostí by měly být speciálně upravené interiéry školy: dostatečná šířka zárubní, přístupná umyvadla, vhodná výška lavic, přizpůsobené toalety, dosažitelná výška vypínačů, dostupné šatny apod. Co se týká přesunů po škole, nejčastěji se používají rampy, svislé zdvihací plošiny, šikmé zvedací plošiny a schodolezy.

3.3.2 Rodina s dítětem s tělesným postižením z hlediska psychiky

Význam rodiny pro vývoj dítěte je nenahraditelný. Jedinec se do rodiny rodí, a právě rodiče mu předávají genetickou výbavu, která má primární vliv na celkový rozvoj jeho osobnosti, tudíž oblasti tělesné, duševní i sociální.

Rozlišujeme čtyři základní funkce rodiny, které představují základní faktory psychologické determinace dítěte:

1. biologicko-reprodukční,
2. ekonomická,
3. socializačně-výchovná,
4. emocionální (Urbanovská 2017, s. 20–27).

Zdraví dítěte je pro rodiče v očekávání nejvýznamnější hodnotou. Žádný rodič před narozením dítěte neočekává a nepřipouští si myšlenku na to, že by mohl mít dítě s postižením. Pokud se do rodiny narodí dítě s postižením, je to pro většinu rodičů šok anebo bychom mohli říct

až hluboký otřes. Postižení dítěte znamená pro rodiče nejen ztrátu původního obrazu dítěte, ale může také velmi ovlivnit jejich sebepojetí. Často se setkáváme se slovy rodičů: „Já jsem nezvládla porodit zdravé dítě.“, „Je to má vina.“ apod. V tomto kontextu mluvíme o krizi rodičovské identity (Jankovský 2006, 59–60).

Vzhledem k tomu, že narození dítěte s postižením řadíme do krizových situací, zasahuje taková krize rodinu na několika úrovních:

- *behaviorální* – organizace chodu rodiny, rozvržení času, zvládání nestandardní péče o dítě;
- *emoční* – zpracování pocitů smutku, zlosti, viny, bezmoci a izolace;
- *fyzické* – somatické symptomy provázející stresovou situaci;
- *interpersonální* – reakce okolí, pocit jinakosti, schopnost být oporou členům rodiny;
- *kognitivní* – schopnost interiorizovat informace o postižení, schopnost akceptace pozměněné reality, plánů a očekávání (Špatenková 2011, s. 82).

Rodina logicky musí projít procesem vyrovnávání se se zdravotním postižením dítěte. Vágnerová (2003, s. 23–26) popisuje 4 základní fáze prožívání a chování rodičů dítěte s postižením. Je pro ně charakteristická posloupnost, avšak i tak je pořadí čistě individuální a liší se u každého jedince délkou a intenzitou emočních reakcí. Níže představíme fáze reakce rodičů na postižení jejich dítěte. V první řadě prochází rodina fází šoku a popření. V rámci této fáze je šok obrana před ztrátou psychické rovnováhy. Rodič popírá skutečnost postižení jeho dítěte. Druhou fází představuje proces postupného vyrovnávání. Racionálnímu přijetí postižení dítěte ve většině případů brání negativní emoční vyladění rodičů, které se projevuje zlostí, zoufalstvím či depresemi. Následuje fáze smlouvání, ve které dochází k hledání alespoň drobných pozitiv na celkově negativní skutečnosti. Poslední je fáze vyrovnání a přijetí skutečnosti. „*Ve většině případů se rodiče nakonec se svou situací vyrovnají a akceptují dítě takové,*

jaké je, a jsou ochotni a schopni je rozvíjet v mezích jeho možností“ (Vágnerová 2003, s. 25).

3.3.3 Sociální dopad tělesného postižení

Jakékoliv znevýhodnění s sebou přináší i jistá omezení, a to jak v rovině biologické, kterou je osobnost podmíněna, tak v sociální rovině. Člověk se jako skutečně lidská bytost vyvíjí právě až v kontaktu s ostatními lidmi, primárně v hlavní sociální skupině, kterou je rodina. Důležité však nejsou pouze vztahy, které jedinec s blízkými navazuje, ale také množství a kvalita podnětů, které na jedince v sociálním prostředí působí. Další sociální skupinou, ve které se člověk socializuje, je vrstevnická skupina. *„Potřeba kontaktu a přijetí vrstevníky je ve školním věku jednou z nejvýznamnějších potřeb a její uspokojení má značný vliv na socializaci a osobnostní vývoj školáků.“* (Vágnerová 2021, s. 931)

Dalším podstatným faktorem, který ovlivňuje vývoj osobnosti jedince, a tudíž jeho možné omezení, je jeho vlastní aktivita. Znamená to reakce na okolní svět, na vztahy, jeho vlastní činnost, vyvolávající odezvu okolí a v neposlední řadě prožívání.

„Tělesné postižení, ať už se projevuje na první pohled viditelnou deformací zevnějšku, či nápadností pohybových projevů, představuje sociální znevýhodnění“ (Vágnerová 2004, s. 258).

Konkrétně tedy spatřujeme zmíněné znevýhodnění v omezení, ztížení nebo ztrátě schopnosti lokomoce (schopnost a dovednost pohybu). Další oblastí jsou atypické pohybové stereotypy a problematická koordinace pohybů, čímž rozumíme narušení hrubé motoriky, a s tím spojené narušení jemné motoriky. V rámci omezení uvádíme zvýšenou závislost na technických pomůckách či opatřeních a na externí fyzické pomoci. Z hlediska psychiky dochází k ohrožení citovou a podnětovou deprivací, poruchám sebepojetí. V oblasti sociální nastávají obtíže při zvládnutí procesu osamostatňování a z toho plynoucí nebezpečí sociální izolace jedince s postižením, komunikační bariéry a mnohé další (Novosad 2002, s. 33).

Vzhledem k charakteru práce se nyní budeme více věnovat samotné lokomoci – mobilitě jako předpokladu k integraci (socializaci). U všech jedinců s pohybovým postižením je nutná kompenzace omezení pohybu, aby nedocházelo k omezení účasti na společenském dění.

Jedince s tělesným postižením dělíme do kategorií dle míry hybnosti, tzv. mobility:

1. mobilní jedinci – jsou schopni samostatného pohybu (chůze),
2. částečně mobilní jedinci – při chůzi jsou odkázáni na pomoc jiných lidí, případně na pomoc technických a ortopedických pomůcek (hůl, berle, chodítko),
3. imobilní jedinci – nejsou schopni pohybu ani s dopomocí, někteří jsou schopni zvládnout obsluhu elektricky poháněných vozíků (či podobných zařízení).

Integrace mobilních jedinců se v převážné míře odehrává v rovině psychické, u částečně imobilních jedinců je podíl fyzické a psychické podpory (kompenzace) závislý na rozsahu jejich imobility. U zcela imobilních jedinců se integrace bez zásadní kompenzace mobility neseťkává s úspěchem.

3.4 Volný čas jedinců s poruchami hybnosti

Nejprve bychom definovali, co je to vlastně volný čas. Je zřejmé, že s vývojem společnosti se mění obsah a pojetí volného času. Z vývojového hlediska se prvně jasně vyhraněný volný čas objevil po 2. světové válce a můžeme jej rozdělit do 3 etap.

První etapa (50.–60. léta) zahrnovala jasné vyhranění práce a volného času. Za základní funkci volného času byl považován odpočinek, rekreace a oddech za účelem reprodukce pracovní síly. Vzdělávání bylo chápáno pouze ve vztahu k práci jako zvyšování pracovní kvalifikace. Zařízení výchovy mimo vyučování tvořil odpočinek, pobyt venku, vycházky a hromadně organizovaná příprava na vyučování. S příchodem druhé etapy (70.–80. léta) vymizelo ostré rozhraní práce a volného času. V tomto období došlo k pojetí volného času nejen jako prostoru k odpočinku a rekreaci,

ale volný čas byl vnímán jako zábava, zisk prožitků a jako řada činností, v níž může jedinec uspokojovat hmotné a kulturní potřeby. Rozvíjela se zájmová činnost, která představovala potřebu seberealizace a ta byla spojena s dalším vzděláváním dospělých. Stejně změny se promítly též do volného času dětí a mládeže. Vznikaly zájmové kroužky ve školách, ale též mimoškolní. Třetí etapa (90. léta) úplně setřela rozdíly mezi prací, polovolným či nutným časem a volným časem. Lidé vstupují do volného času s požadavky, že chtějí, potřebují anebo že je něco baví. Důležité je však sledovat, co je cílem využívání volného času a respektovat veškeré faktory, které do procesu vstupují a ovlivňují jej. Jedním z faktorů mohou být právě školy, které většinou nepomáhají překonat hranici mezi povinnostmi a volným časem, nýbrž ji naopak umocňují tím, že žák je jednu část dne svázaný povinnou školní docházkou a druhou část dne má prostor pro své zájmy a potřeby, zároveň je však žák povinen dbát na svou domácí přípravu na vyučování (plnění domácích úkolů apod.) (Němec 2002, s. 15–17).

Volný čas bychom mohli podle Němce (2002, s. 17) definovat jako čas, ve kterém si sám člověk svobodně volí, čím jej naplní. Takovou náplň rozumíme činnosti, které mu přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek, a které zároveň obnovují a rozvíjejí jeho tělesné a duševní schopnosti.

Oproti tomu Janiš a Skopalová (2016, s. 20–21) zmiňují dvě definice pojmu volný čas. V prvním případě se jedná o tzv. reziduální teorii volného času, která kopíruje lidové rčení „nejdříve práce, potom zábava“, tedy volný čas je čas zbývající po odečtení času na povinnosti. Druhá definice je volnější a v podstatě klade důraz na rozhodnutí jedince o využití času ve spojení s jeho vlastními potřebami, např. uspokojení kulturních či společenských potřeb (Janiš, Skopalová 2016, s. 24).

Abychom se lépe orientovali v pojetí volného času, můžeme jej podle Janiše a Skopalové (2006, s. 256) rozdělit do pěti základních skupin a těmi jsou vzdělávací aktivity, pohybové volnočasové aktivity, aktivity s rodinou,

aktivity v domácím prostředí a společenské aktivity. Z těchto kategorií vyplývají i určité funkce jednotlivých oblastí volnočasových aktivit. Zmínění autoři vymezili celkem tři základní funkce volnočasových aktivit. První funkcí je výchovně vzdělávací funkce volného času. Spočívá v aktivním a smysluplném trávení volného času, které může pozitivně ovlivnit rozvoj dítěte nebo mladého člověka. Důležité je, aby aktivity byly vhodné pro věk dítěte a podporovaly rozvoj zájmů, schopností a dovedností. Také by měly poskytovat prostor pro rozvoj sociálních dovedností, jako jsou týmová spolupráce, komunikace a respektování názorů ostatních. Výchovně vzdělávací funkce volného času může také vést k rozvoji emoční inteligence a schopnosti řešit konflikty. Aktivity by měly být rozmanité, dítě by se mělo cítit v činnostech dobře a mělo by mít prostor pro své vlastní nápady a iniciativy. Druhá je funkce zdravotní. Zdravotní funkce volného času u dětí předškolního věku spočívá v aktivním a pravidelném trávení volného času, které může pozitivně ovlivnit fyzické zdraví a celkovou pohodu. Hry, sportování a pohybové aktivity mohou pomoci posílit svaly, srdce a cévy, zlepšit kondici a snížit riziko dalších zdravotních problémů. Relaxační aktivity a sociální interakce, v rámci pohybových aktivit, s rodiči a vrstevníky mohou pomoci snížit stres a úzkost a zlepšit kvalitu spánku, což přispívá k celkovému zdraví a pohodě dítěte. Poslední, třetí, funkce je sociální. Primárně se jedná o rozvoj sociálních dovedností a vztahů dítěte s rodiči a vrstevníky. Hra s ostatními dětmi, společné sportování nebo jiné aktivity s rodiči podporují kooperaci a komunikaci. Rodiče mohou také pomoci tím, že dětem umožní účastnit se organizovaných aktivit. Volný čas poskytuje dětem příležitost k vytváření přátelství a vztahů s vrstevníky a dospělými, což může pozitivně ovlivnit jejich sociální a emocionální vývoj. Celkově je sociální funkce volného času u dětí velmi důležitá pro rozvoj sociálních dovedností a vztahů, a pozitivně dopadá na celkový vývoj dítěte a jeho budoucí úspěch ve společnosti (Janiš, Skopalová 2016, s. 61–80).

Ve shodě s více autory však můžeme vymezit mnohem více funkcí volného času a to např. preventivní, kulturně kultivační, anticipační, rehabilitační, adaptační, komunikační, rekreační a mnohé další. Všechny vyjmenované funkce, mohli bychom říct i cíle, volnočasových aktivit se navzájem prolínají a vytváří tak prostor pro rozvoj člověka v holistickém pojetí (Janiš, Skopalová 2016, s. 262).

Volný čas není vnímán pouze jako čas, ve kterém člověk „nic nedělá“, ale právě jako čas využitelný pro další vzdělávání, seberozvoj, seberealizaci a neméně důležitou socializaci.

Možnosti trávení volného času lidí s tělesným postižením

Lidem s tělesným postižením ztěžuje možnosti trávení volného času právě druh a stupeň postižení, rodinné, finanční a společenské zázemí, ve kterém se nachází. Většina lidí se speciálními vzdělávacími potřebami tráví svůj volný čas ve skupinách lidí s podobnými problémy. To jedincům může zkreslovat realitu a ubírat tak čas z poznávání intaktního světa. Lidé v komunitách, kteří například trpí stejným či podobným postižením a zabývají se velmi podobnými problémy, se dostávají do stejných situací a tím pádem mají totožná řešení, která jsou vhodná ke sdílení.

Nyní se zaměříme na skupinu dětí předškolního a mladšího školního věku a možnosti trávení jejich volného času. První možností je velká skupina nejrůznějších zájmových kroužků. V mnoha městech a obcích existují speciální sportovní kroužky pro děti s tělesným postižením, umožňující zapojení do sportovních aktivit a her, které jsou přizpůsobeny individuálním potřebám každého dítěte. Tyto kroužky mohou být zaměřené na plavání, atletiku, házenou, sporty na vozíku apod. Dalším typem jsou umělecké kroužky. Jsou určeny dětem, které mají zájem o umělecké aktivity, např. malování (různé techniky), keramika, tvoření z papíru, ale také bychom sem mohli zařadit taneční kroužky anebo hru na hudební nástroj. Dalšími možnostmi jsou aktivity poskytované školami, jak běžnými, tak speciálními. Jedná se o sportovní či umělecké kroužky a také velmi oblíbený koncept kroužku vaření ve škole. Dalšími možnostmi jsou

mimoškolní aktivity a jedná se o organizované dětské tábory specializující se na skupinu dětí s tělesným či jiným postižením. Mohou mít buď formu příměstského tábora, při které je program zajišťován přes den a děti přespávají doma, anebo tábory pobytové. V rámci takových táborů jsou dětem zprostředkovávány různé výlety, sportovní aktivity podporující spolupráci, umělecké činnosti a mnohé další. Poslední uvedenou možností jsou programy pořádané volnočasovými a zájmovými organizacemi a zařízeními. Může se jednat o vzdělávací programy, ale také různé výlety, workshopy anebo soutěže.

Hlavním cílem všech výše vyjmenovaných volnočasových aktivit by měla být integrace (zařazení) jedinců s tělesným postižením do intaktní, většinové společnosti tak, aby měli možnost stejného výběru jako jedinci zdraví. Hlavní myšlenkou integrace je, že lidé s postižením by měli být součástí běžného světa, života. Ideálem by pak mělo být srovnatelné množství nabídek trávení volného času jako pro intaktní osoby. Společnost tedy musí klást důraz na nabídku a vhodný výběr volnočasových aktivit pro jedince s tělesným postižením tak, aby mu vyhovovaly a respektovaly jeho potřeby a zájmy.

4 Praktická část

Výstupem praktické části bakalářské práce je on-line interaktivní mapa (bez)bariérovosti vybraných zařízení pro děti mladšího školního věku s tělesným postižením v centru města Liberce. Výběr zařízení je výsledkem dotazníkového šetření, kterým jsme se snažili zjistit míru informovanosti rodičů ohledně bezbariérovosti vybraných míst v Liberci, kde se dají realizovat volnočasové aktivity dětí s tělesným postižením. Součástí dílčího průzkumu je i přímé pozorování (terénní šetření), při kterém jsme osobně navštěvovali vybraná místa a mapovali jejich (bez)bariérovost formou osobní kontroly architektonických bariér osobou na invalidním vozíku.

4.1 Hlavní cíl

Abychom mohli zjistit podmínky bezbariérovosti v dané lokalitě, je nejprve nutné zjistit, o jaká volnočasová zařízení pro děti mladšího školního věku s tělesným postižením je mezi rodiči zájem. K tomuto účelu jsme stanovili dva dílčí cíle. Prvním dílčím cílem je zjistit, jak si vedou liberecká volnočasová zařízení v otázkách týkajících se bezbariérovosti. Pro první dílčí cíl jsme zvolili metodu dotazníku, který rozšíříme mezi rodiče dětí s tělesným postižením a na základě výsledků z dotazníků shromáždíme data o vybraných zařízeních. Druhým dílčím cílem je terénní šetření, provedené metodou přímého pozorování, které nám umožní získat konkrétní a podrobné informace o stavu a kvalitě bezbariérovosti vybraných zařízení. Při metodě přímého pozorování využijeme invalidní vozík, a to nám umožní získat autentické zkušenosti s přístupností a komfortem jednotlivých zařízení. Na základě získaných dat poté můžeme posoudit, zda jsou daná zařízení skutečně bezbariérová a splňují požadavky dětí s tělesným postižením.

A) První dílčí cíl

Cílem dílčího průzkumu, dotazníkového šetření, je zjistit, jak si vedou liberecká volnočasová zařízení v otázkách týkajících se bezbariérovosti. Pro dotazníkové šetření jsme zvolili tři instituce, se kterými jsme se elektronicky domluvili na zprostředkování dotazníků rodičům dětí s tělesným postižením. Nejvíce respondentů se podařilo zajistit skrze **Speciálně pedagogické centrum pro tělesně postižené a poruchy autistického spektra při ZŠ a MŠ pro tělesně postižené Liberec, p. o.** (dále SPC pro TP a PAS). Tato instituce je státní školské poradenské zařízení, které bezplatně poskytuje psychologickou a speciálně pedagogickou péči týkající se vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. Specifikem tohoto speciálně pedagogického centra je zaměření na děti, žáky a studenty s tělesným postižením (DMO, vrozené vývojové vady, poúrazové stavy a jiné), se souběžným postižením více vadami, kde je dominantní tělesné postižení, s dlouhodobým a závažným onemocněním, které se promítá do vzdělávání (např. epilepsie, diabetes, onkologické onemocnění a jiné). Další skupinou, na kterou se SPC zaměřuje, jsou děti, žáci a studenti se základní diagnózou z okruhu poruch autistického spektra, kteří se vzdělávají v okresech Liberec a Jablonec nad Nisou (Speciálněpedagogické centrum pro TP a PAS Liberec 2023). **Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí, z.s. – klub Liberec** (dále Asociace rodičů a přátel) je druhou institucí, kterou jsme oslovili ke spolupráci. Jedná se o otevřené, nepolitické občanské sdružení s právní subjektivitou. Asociace působí celorepublikově a prostřednictvím svých klubů sdružuje všechny, kteří chtějí aktivně pomoci postiženým dětem, mládeži a jejich rodinám (Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí klub Liberec 2023). Třetí institucí, kterou jsme oslovili ke spolupráci, je **Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje** (dále CZP), které zprostředkovalo kontakt s rodiči jediných dvou dětských klientů. Centrum pro zdravotně postižené působí v celém Libereckém kraji a mají pobočky v Liberci, Jablonci nad

Nisou, v Semilech a České Lípě. Jsou poskytovatelem odborného sociálního poradenství, osobní asistence, odlehčovacích služeb a dalších služeb, jako jsou služby tlumočnické, sociálně-právní ochrana dětí, půjčovna kompenzačních, rehabilitačních a didaktických pomůcek. Jedná se o nestátní, neziskovou, obecně prospěšnou společnost (Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje 2023).

Vzhledem k rozsahu a náročnosti získávání informací jsme se rozhodli pro šest volnočasových míst, s tím, že do aktivitu „kino“ zahrnujeme obě dvě multikina, která se v Liberci nachází. Z vyplněných dotazníků jsme shromáždili data a vybrali místa, u nichž si rodiče nejčastěji přáli zmapovat bezbariérovost. Výstupem je 2D interaktivní on-line mapa centra města Liberce dle poptávky rodičů dětí mladšího školního věku s tělesným postižením. Poptávka vyplývá z dotazníků, které byly rodičům poskytnuty.

Průzkumný vzorek

Průzkumným vzorkem v rámci dotazníkového šetření jsou náhodně vybraní rodiče, jejichž děti jsou klienty třech oslovených institucí (SPC pro TP a PAS, CZP, Asociace rodičů a přátel). Průzkum jsme uskutečnili v době od 1. 2. do 28. 2. 2023 dotazníkem, který byl prostřednictvím tří oslovených institucí předán náhodně vybraným rodičům dětí s tělesným postižením. Dotazník vyplnilo celkem 12 respondentů.

Vybraná místa, u nichž si rodiče přáli zmapovat bezbariérovost, tvoří druhý průzkumný vzorek. Celkově se jedná o sedm libereckých volnočasových zařízení vhodných pro děti mladšího školního věku s tělesným postižením. Konkrétně se jedná o Severočeské muzeum v Liberci, Krajskou vědeckou knihovnu v Liberci, Oblastní galerii Liberec, iQPARK, DinoPark, a dvě multikina CineStar a Cinema City.

Metoda dílčího průzkumu

Pro zjištění vstupních informací jsme použili kvantitativně orientovaný průzkum. Zdrojem byl již výše zmíněný dotazník, jehož vyplnění bylo anonymní a dobrovolné.

Dotazník obsahoval celkem 4 otázky. První dvě obsahovaly stejný výčet zařízení a míst v Liberci, ale pokaždé jsme se zaměřili na jiný cíl. Předvýběr jsme učinili na základě seznamu existujících míst poskytujících prostor pro volnočasové aktivity. Výběr byl zaměřen z pohledu vhodnosti a předpokládaného zájmu dětí mladšího školní věku s tělesným postižením. Do dotazníku jsme zařadili deset předvybraných zařízení a jeden řádek jsme nechali volný pro iniciativu rodičů. Do předvýběru jsme zařadili tato zařízení:

iQPARK – toto zařízení obsahuje celkem šest expozic a těmi jsou Laboratoře, Vodní svět a klamy, Svět kolem nás, Malá ordinace, Schopnosti a dovednosti a Už vím proč. Expozice zabírají celkem čtyři patra. Expozice podněcují rozvoj všech smyslů, poznávání světa kolem nás, interakci s ostatními lidmi a cílí na děti od narození do 8 let (iQLANDIA 2023).

iQLANDIA – u tohoto zařízení je možné sledovat jistou podobnost s iQPARKEM, avšak iQLANDIA uvádí cílovou skupinu dětí, mladistvých a dospělých od 8 do 99 let. Nabízí širší vhled do světa vědy a zábavy celkem ve čtyřech patrech. Expozic je zde celkem dvanáct, a těmi jsou MatematikUm, Člověk, Smysly, Živly, Kosmo, GEO, Vodní svět, GEOlab, Věda v domě, Překonané vynálezy, Laboratoře a Solární terasa. Všechny expozice, jak již názvy napovídají, poskytují návštěvníkům podněty pro rozvoj všech smyslů, vhled do jednotlivých věd, možnosti vyzkoušet si různé laboratorní pokusy. Většina expozic je interaktivních a umožňuje dětem jejich vlastní zapojení (iQLANDIA 2023).

DinoPark – jedná se o celoročně otevřený zábavní park, který je rozložen do tří pater obchodního centra Plaza v srdci Liberce. Představuje pohled na vývoj planety Země od Velkého třesku přes období dinosaurů až po současnost. Do expozic patří Pravěký druhohorní prales,

dětská stezka DinoTrek, dětské paleontologické hřiště, DinoLaser a další. Zaměření DinoParku přináší dětem vhled do vývoje planety Země a provádí je obdobím života dinosaurů, rozvíjí jejich postřeh a hbitost (DinoPark 2023).

Severočeské muzeum v Liberci – toto zařízení se orientuje na oblast vzdělávání v expozicích jako jsou Krása + užitek (umělecko-historická expozice), Doteky severu, věnovaná přírodě Jizerských hor a Frýdlantska, Liberecké fragmenty o historii města Liberec nebo Fotografická galerie zaměřená na prezentaci uměleckých a historických fotografií. Muzeum poskytuje dětským návštěvníkům informace ohledně historie, umění a přírody. Severočeské muzeum v Liberci je specifické celou řadou svých vzdělávacích programů pro děti předškolního, mladšího školního a školního věku včetně středoškoláků. Příkladem programu pro děti předškolního věku je program „Kocour Pacourek“, který děti hravou formou provádí všemi muzejními expozicemi. Program zahrnuje i různé aktivity a činnosti, kterými se dětské návštěvníci rozvíjí v mnoha oblastech (SM 2023).

Oblastní galerie Liberec – je pátou největší galerií v České republice. Nabízí unikátní sbírku evropského umění v budově bývalých lázní. Galerie je jedním z velmi kvalitních příkladů toho, jak i historickou budovu lze v rámci citlivé rekonstrukce doplnit o kompletní bezbariérové provedení. Galerijní sbírky jsou celkem ve třech stálých expozicích, doplněných o interaktivní prvky. Galerie stejně jako Severočeské muzeum nabízí edukační programy nejen pro školy, ale též pro širokou veřejnost. Galerie každý čtvrtek nabízí výtvarný kroužek nesoucí název „ČTVRT-ART-EK“. V rámci kroužku děti tvoří, provádí výtvarné experimenty, navštěvují výstavy, mohou si připravit vlastní vernisáž, hrát kolektivní hry a mnoho dalšího (Lázně 2023).

Krajská vědecká knihovna v Liberci – knihovna nabízí kompletní služby knihoven včetně dětského oddělení, které nabízí literaturu pro všechny dětské věkové kategorie. Toto oddělení se nachází ve 3. patře. Knihovna též připravuje pravidelné programy pro děti a rodiče i jednorázové akce. Příkladem pravidelného programu je kroužek pro děti s názvem „Roboti v knihovně“ o umělé inteligenci, programování a robotických hračkách. Dalším příkladem je soutěž „Rozuteklé postavy“, která zahrnuje pohyb po celé budově a hledání literárních a pohádkových postav, které se zatoulaly. Smyslem je nalezené postavy zařadit do správné knihy (Knihovna Liberec 2023).

ZOO Liberec – nabízí svým návštěvníkům exkurzi do světa zvířat a přírody. Představuje přes 170 druhů zvířat na 14ha ploše. Pro dětskou cílovou skupinu nabízí výukové programy „ZooProgramy“ pro děti od předškolního věku až po středoškolskou mládež. Pro mateřské školy nabízí zoologická zahrada celkem 9 programů, např. Ptačí svět s tématem přiblížení ptačího světa a potřeb ptáků, nebo Kde bydlí žížaly, v rámci kterého se děti předškolního věku seznámí s významem půdy pro živé organismy. Pro první stupeň ZŠ je celkem 22 programů. Jsou to například programy Dobrodružství z poznání s tématem biologie cizokrajných zvířat, etologie, ohrožené druhy, dalším příkladem je Lesní království, jehož tématem je environmentální výchova a ekosystémy. Pro druhý stupeň ZŠ má ZOO Liberec připravených 14 výukových programů, např. Zvířetika zahrnující matematiku a její aplikaci (ZOO Liberec 2023).

DDM Větrník – dům dětí a mládeže je školské zařízení poskytující zájmové vzdělávání. Cílovou skupinou jsou děti, žáci a studenti, ale také pedagogičtí pracovníci a rodiče. Větrník nabízí pravidelné kroužky, oddíly, kurzy a kluby týkajících se témat přírodovědných a ekologických, výtvarných, keramických a řemeslných, hudebních a tanečních, počítačových a modelářských, sportovních a turistických. Dům dětí a mládeže má také ve své nabídce táborovou činnost, a to jak letní, tak zimní (Větrník 2023).

Bazén Liberec – toto zařízení je volnočasovým centrem, které zahrnuje rozsáhlou nabídku sportovních, relaxačních, wellness a fitness aktivit a kurzů. Součástí nabídky bazénu je též dětské brouzdaliště a dětská sauna (Bazén Liberec 2023).

Čmelák – společnost přátel přírody – tato česká ekologická organizace přetváří konkrétní místa v krajině tak, aby na nich dostala prostor příroda. Čmelák vede dlouhodobé projekty Nový prales a Mokřady Jablonné, které získaly uznání laické i odborné veřejnosti. Do své činnosti zapojuje nejen děti, ale i jejich rodiče a širokou veřejnost. V rámci projektů nabízí organizace exkurzí na různá místa v přírodě s doprovodným programem (Čmelák 2023).

První otázka dotazníku měla za úkol zjistit, která místa rodiče se svým dítětem již navštívili, a tedy jsou jim známy informace o bezbariérovosti. Druhá otázka směřovala k zjištění samotných míst, u kterých by rodiče ocenili informace o bezbariérovosti. Třetí otázkou jsme mířili na informovanost rodičů, tedy zdali jim již někdo poskytl informace o (bez)bariérovosti míst. V případě kladné předchozí odpovědi byla v dotazníku čtvrtá doplňující otázka, kdo informace rodičům poskytl.

B) Druhý dílčí cíl

Na základě vstupních informací, zjištěných dílčím průzkumem, konkrétně dotazníkem, bylo provedeno terénní šetření, při němž jsme osobně navštěvovali vybraná místa a formou osobní kontroly zjišťovali architektonické bariéry.

Průzkumný vzorek

Průzkumný vzorek terénního šetření byl vybrán na základě výsledků dílčího průzkumu, který jsme provedli pomocí metody dotazníku. Z odpovědí rodičů dětí s tělesným postižením vyplynulo sedm zařízení. Konkrétními zařízeními se stala Severočeské muzeum v Liberci, které se nachází v historické budově, Krajská vědecká knihovna v Liberci, která disponuje rozsáhlými knihovními fondy a moderními výpůjčními službami, Oblastní galerie Liberec patřící mezi největší kulturní instituce v regionu, iQPARK, což je vědecké centrum s mnoha interaktivními expozicemi, DinoPark nabízející návštěvníkům vhled do dob dinosaurů a dvě multikina, Cinema City a CineStar, která zajišťují návštěvníkům kontakt s aktuální filmovou tvorbou.

Metoda terénního šetření

Při výzkumu v terénu je důležité zvolit vhodné metody sběru dat, které umožní získat co nejvíce relevantních informací. S přihlédnutím k charakteru získávání informací v rámci terénního šetření jsme zvolili metodu přímého pozorování. V tomto případě přímé pozorování znamenalo získání autentické zkušenosti při návštěvě vybraných zařízení na invalidním vozíku. Tato metoda nám umožnila získat detailní a přesné informace o překážkách a přístupnosti prostředí pro osoby s omezenou hybností.

4.2 Průběh dotazníkového a terénního šetření

Pro realizaci prvního dílčího cíle bylo využito dotazníkové šetření a pro realizaci druhého dílčího cíle terénní šetření.

Dotazníky v rámci dotazníkového šetření byly poskytovány buď v tištěné podobě anebo elektronickou formou, která znamenala odeslání dotazníku pracovníkovi kooperujícího zařízení a distribuce již byla na něm. V případě tištěné verze jsme je osobně dovezli do zařízení a poskytli je opět pracovníkovi, který zajistil odpovědi od rodičů.

Terénní šetření probíhalo vždy v doprovodu druhé osoby tak, aby osoba na invalidním vozíku mohla být *à la* jedincem s tělesným postižením. Osobou na invalidním vozíku byla vždy autorka. Při všech terénních šetření byla osoba provádějící šetření zřetelně označena, aby nedošlo k záměně se skutečně postiženou osobou.

Samotné návštěvy zařízení a budov zahrnovaly příjezd osobním vozem. Vzhledem ke snaze o maximální zisk autentické a reálné zkušenosti jsme veškeré činnosti prováděli tak, jak je dělají osoby s tělesným postižením. Tudíž k výstupu z vozidla byla nutná pomoc druhé osoby. Doprovázející osoba vyndala vozík z kufru vozu a připravila jej ke dveřím spolujezdce. Pomocí madel ve voze jsme se přesunuli na zabrzděný vozík. Právě při přesedání z vozu na vozík jsme si všimli též přístupnosti vyhrazených parkovacích míst, tedy zdali je místo dostatečně velké právě i pro manipulaci s vozíkem a snazší nástup a výstup. Dál naše cesta pokračovala k hlavnímu vchodu do budovy. U některých zařízení bylo potřeba přejet přes silnici, případně se jednalo o problematický přesun od parkovacího místa k budově po chodníku přes různá snížení či zvýšení obrubníků. Hlavní vchody některých zařízení nebyly bezbariérové, tudíž bylo nutné najít a dostat se k alternativním vjezdům/vchodům do budovy. Příkladem je Severočeské muzeum v Liberci, které nabízí alternativní vchod prostřednictvím nájezdové rampy na levé straně od hlavního vchodu do budovy. Zjišťování samotných možností pohybu

po budově bylo velmi specifické u každé budovy. Zaměřili jsme se na několik předem určených kritérií, jejichž konkrétní splnění jsme hodnotili:

- příjezdová komunikace a parkování pro osoby se zdravotním postižením,
- kvalita pohybu mezi místem na parkování a vstupem do budovy,
- bariérovost vstupu do budovy,
- pohyb po budově jak ve vertikální, tak i horizontální rovině,
- existence a vybavenost toalet pro osoby na invalidním vozíku,
- dostupnost obslužných míst a úložných prostor.

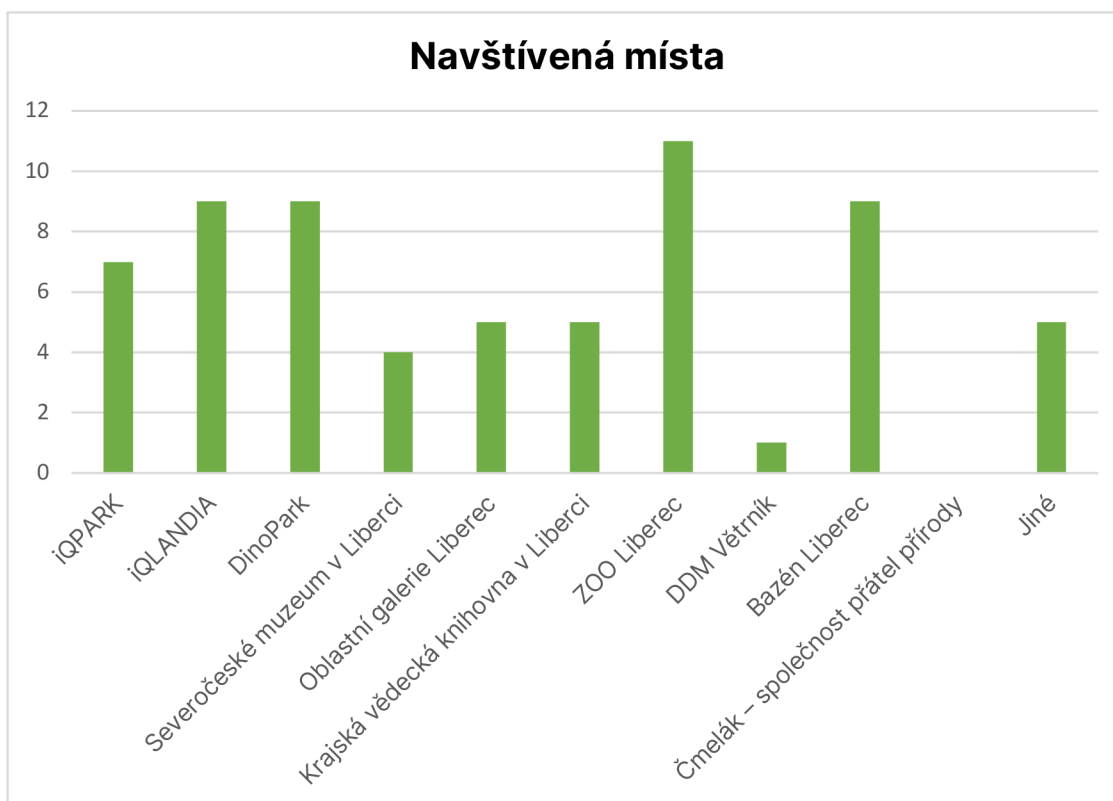
Zároveň jsme doplňovali seznam podle specifických podmínek posuzovaných budov o další kritéria, platná pro konkrétní objekt. Opět můžeme uvést příklad u Severočeského muzea v Liberci anebo Oblastní galerie Liberec, protože v obou případech se jedná o historické a velmi členité stavby. Je nutné zmínit, že návštěvy budovy byly u každého vybraného zařízení velmi specifické a výsledky shrnujeme konkrétně níže v kapitole „výsledky dotazníkového a terénního šetření“. Při prohlížení interiérů zařízení (a jejich konkrétní nabídky) jsme přihlíželi ke všem faktorům, které ovlivňují návštěvu. Zde opět platí, že pro rozmanitost zařízení jsou výsledky velmi konkrétní a jedinečné. Každá návštěva zařízení obsahovala i využití toalety. Velmi pozitivní pro nás bylo, že opravdu každé zařízení nabízelo bezbariérovou toaletu, a to nám velmi usnadnilo manipulaci s vozíkem. K zaznamenávání dat jsme využili dvě elektronická zařízení, a těmi byly chytrý telefon a tablet. Mnohdy bylo potřeba informovat se u pracovníků zařízení, protože informace (navigační systém) značící, kde se nachází kompenzace schodišť či bezbariérové toalety, nebyly snadno dostupné.

Jak již částečně vyplývá z podrobného popisu průběhu terénního šetření, v rámci zjišťování (bez)bariérovosti jsme posuzovali pět kategorií. První oblastí, kterou jsme se zabývali, je místo k parkování. Každá návštěva obsahovala příjezd automobilem, tudíž jsme zjišťovali zajištění parkování,

možnost vyložení a následně naložení invalidního vozíku včetně kontroly prostorové možnosti manipulace s invalidním vozíkem. Pro účely této práce se nezabýváme dopravou jako takovou (městská hromadná doprava, taxi služby), nýbrž zahrnujeme informaci pouze o možnosti parkování na vyhrazených místech pro invalidy (tím rozumíme zdravotně postižené osoby) v blízkosti vybraného místa. Dalším důležitým cílem průzkumného pozorování byl přístup k samotnému vchodu do budovy, tedy zdali jsou před vchodem schody, případně nájezdová rampa či zdvihací plošina, a dále samotné dveře – automatické, otáčivé, manuální otevírající se ven či dovnitř. Pohyb po budově či mezi patry ve všech veřejnosti přístupných prostorách je třetím bodem. Terénní pozorování obsahovalo jízdu výtahem a použití nájezdové rampy. Další důležitou oblastí jsou toalety – bezbariérové a přizpůsobené pohybu s vozíkem, snížené umyvadlo, možnost sklopení zrcadla, snížené splachovací, případně signál pro příchod obsluhy (pomoci). Poslední oblastí, kterou jsme zahrnuli do boxů s informacemi, jsou tzv. specifika dané budovy. Tím je míněno, zdali je jedinec na invalidním vozíku schopný obsloužit své aktivity sám (zdali jsou snížené, dostupné, zdali je šířka dveří dostatečná, aby sám projel apod.).

4.3 Výsledky dotazníkového a terénního šetření

V první části bychom rádi představili konkrétní výsledky dotazníků. Z odpovědí jsme získali celkem tři grafy.

Graf 1: Navštívená místa rodiči s dětmi s tělesným postižením – otázka č. 1 Zdroj: vlastní šetření

První otázkou jsme zjišťovali, zdali respondenti se svými dětmi s tělesným postižením některá z uvedených míst již navštívili a jsou jim známy informace o bezbariérovosti. Nejčastěji navštěvovaným místem bylo ZOO Liberec, které z celkového počtu 12 respondentů označilo respondentů 11. U druhé pozice se respondenti shodli svými 9 hlasy na zařízeních iQLANDIA, Bazén Liberec a DinoPark. Třetí příčku obsadil iQPARK se 7 hlasy, dále Oblastní galerie Liberec, pro niž se v dotazníku vyslovilo celkem 5 respondentů. Krajská vědecká knihovna Liberec získala taktéž 5 hlasů. Další tři místa přidali respondenti a jsou v grafu uvedena pod „jiné“. Prvním zmíněným místem je Botanická zahrada Liberec, která byla připsána dvakrát. Botanická zahrada Liberec nabízí 13 pavilonů včetně akvárií a úvodního pavilonu, který slouží jako hlavní zdroj informací o exponátech. V expozicích, krom jiného, je pestrá přehlídka tropické

a subtropické přírody (Botanická zahrada Liberec 2023). Dalším příspěvkem rodičů, u kterého se sešly dva hlasy, je kino. V Liberci jsou nejčastěji navštěvovaná dvě multikina a těmi jsou Cinema City a CineStar. Obě kina mají téměř shodný program, ale každé se nachází v jiné části Liberce. V centru města Liberec se též nachází Kino Varšava, jímž jsme se rozhodli v práci dále nezabývat, neboť se nejedná o klasické kino, ale o víceúčelové kulturní zařízení. Posledním příspěvkem rodičů bylo Divadlo F. X. Šaldy, které navrhl jeden respondent. Jedná se o klasický divadelní repertoár včetně představení pro děti a školní představení. Program nabízí operu, balet a činohru. Nabídka divadla zahrnuje i prohlídky divadelního zázemí včetně jeviště pro mateřské a základní školy. Bohužel toto divadlo není bezbariérové, neboť se jedná o historickou budovu, která neprošla výraznou rekonstrukcí nebo alespoň kompenzací veškerých bariér. Nabízí komplikovaný přístup pro dva vozíčkáře na jedno představení s podmínkou, že se nejedná o elektrický vozík (dfxš 2023). Na páté pozici se umístilo Severočeské muzeum v Liberci, předposlední místo si zasloužil DDM Větrník a Čmelák nezískal od respondentů žádný hlas.

Z vyhodnocení první otázky pro nás vyplývá, že místa s největší návštěvností mapovat nebudeme, protože většina respondentů má již místo zmapované svou vlastní zkušeností. Budeme se tedy věnovat místům, která si respondenti přáli zmapovat.

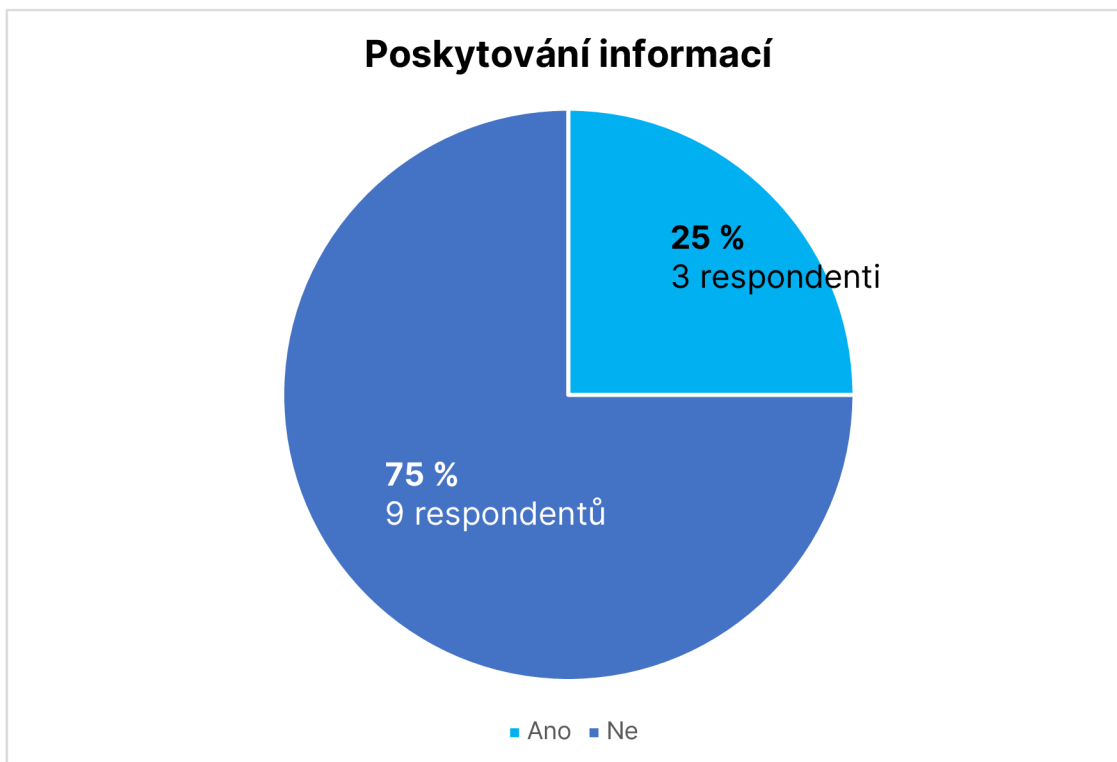
Graf 2: Místa zvolená ke zmapování (bez)bariérovosti – otázka č. 2

Zdroj: vlastní šetření

Druhá otázka nám poskytla výběr míst, u kterých si rodiče s dětmi s tělesným postižením přáli zmapovat bezbariérovost. Podle počtu odpovědí jsme se rozhodli zmapovat bezbariérovost v: Severočeském muzeu v Liberci, Krajské vědecké knihovně v Liberci, Oblastní galerii Liberec, iQPARKU, DinoParku a z otevřené možnosti „jiné“ v multikinech v Liberci – Cinema City a CineStar.

Z celkového počtu 12 respondentů v dotazníku se 10 z nich vyslovilo pro Severočeské muzeum v Liberci. Dalším místem byla s počtem 8 hlasů uvedena Krajská vědecká knihovna v Liberci. Oblastní galerii Liberec označilo 7 respondentů. Shodnými 4 hlasy se respondenti sešli na dvou místech, a těmi byly iQPARK a DinoPark. V otevřené možnosti označili 3 respondenti požadavek na zpracování informací o bezbariérovosti kin. Stejný počet hlasů, tedy 3, získalo ZOO Liberec. V návaznosti na vyhodnocení odpovědí na první otázku jsme se rozhodli zpracovat již zmíněná multikina, protože je jednak respondenti sami přidali, a jednak ZOO Liberec je nejnavštěvovanějším místem, tedy s dostatkem informací

o bezbariérovosti. Dvě místa, jimiž jsou iQLANDIA, Bazén Liberec, získala od respondentů 2 hlasy, nebyla ovšem řazena do míst ke zmapování, neboť z vyhodnocení první otázky vyplynula vyšší návštěvnost, a tedy dostatečná informovanost o bezbariérovosti. Poslední zařízení, Čmelák – společnost přátel přírody, též získalo 2 hlasy, nicméně do míst ke zmapování jsme jej nezařadili s ohledem na náplň a činnost organizace, která osloveným respondentům příliš nevyhovuje.

Graf 3: Poměr odpovědí na otázku č. 3 ohledně poskytování informací o (bez)bariérovosti
Zdroj: vlastní šetření

Třetí otázka zněla: „Dostali jste někdy informace o (bez)bariérovosti míst, která navštěvujete?“. Na grafu vidíme, že většina respondentů, tj. 9 z nich, odpověděla negativně. Zbývá 3 respondenti odpověděli na otázku pozitivně.

Na čtvrtou otázku tedy odpověděli 3 respondenti. Zmíněné tři rozšiřující informace čtvrté otázky navazující na předchozí kladnou odpověď byly:

- a) „Většinou jsme se informovali u pořadatele, nebo v informacích, u pořizování vstupenek. Informovali jsme se v bazénu, kde byla možnost, ale nakonec jsme nešli.“
- b) „Vždy jsem se cíleně zeptala buď na informacích nebo pokladně.“
- c) „U asociace rodičů a přátel.“

V druhé části představujeme konkrétní výsledky terénního šetření architektonických bariér zařízení, u nichž rodiče dětí s tělesným postižením požadovali informace o bezbariérovém přístupu.

Severočeské muzeum v Liberci – Masarykova 11, Liberec 460 01

Pro potřeby parkování vozidel přepravujících tělesně postižené jsou vyhrazena dvě stání v ulici Vítězná přímo před vchodem do Muzea. Na levé straně od vchodu (za věží) je nájezdová rampa pro přístup vozíčkářů do budovy. Vchod z rampy umožňují manuální dveře otevírající se dovnitř a jejich otevření zprostředkovává pokladní po zazvonění na zvonek. Pro pohyb po budově je možné použít jednak výtahy, jednak meziúrovňové nájezdové rampy. Bezbariérová toaleta se nachází v prvním mezipatře (u Malého sálu) a v patře -1 (u betlému), toalety jsou bez zrcadla. Vstup na věž, terasu a do rajske zahrady vykazuje architektonické bariéry.

Krajská vědecká knihovna v Liberci – Rumjancevova 1362/1, Liberec I – Staré město 460 01

Pro potřeby parkování vozidel přepravujících tělesně postižené je vyhrazeno jedno stání pod budovou knihovny, další možností je parkování v podzemním parkovišti s přímým přístupem k výtahu (B) do budovy knihovny. Dveře vedoucí z podzemního parkoviště jsou manuální otevírající se směrem ven. Hlavní vstup do budovy umožňují dvoje automatické dveře otevírající se na pohybové čidlo. Pro pohyb po budově je možné použít

dva výtahy (C), ve všech veřejně přístupných prostorách jsou bezproblémové přejezdy zárubní. Bezbariérové toalety se nacházejí na každém patře. Existující bariéry spočívají v nedostatečném interiérovém řešení polic regálů, neboť z vyšších pater regálů si vozíčkář nebude schopen podat knihu. Další bariéra je zapříčiněna vysokým pultem knihovni kavárny.

Oblastní galerie Liberec – Masarykova 723/14, Liberec 460 01

Pro potřeby parkování vozidel přepravujících tělesně postižené je možné stání za budovou OGL po předchozí telefonické dohodě anebo jsou vyhrazena dvě stání v ulici Vítězná a dvě neoznačená místa u Depozitáře. Vstup do budovy v případě užití parkoviště OGL umožňuje výtah. Hlavní vstup do budovy umožňují dvoje manuální dveře, první se otevírají ven a jsou relativně těžké, druhé jsou otevírající se směrem ven a bývají otevřené. Pro pohyb po budově je možné použít výtah, ve všech veřejně přístupných prostorách jsou bezprahové zárubně. Bezbariérová toaleta se nachází v přízemí a v patře -2. V galerii jsme nenašli žádné bariéry. Na všechny exponáty je dobře vidět, pokladna je přijatelně vysoko. Skříňky na odložení věcí jsou nízké i vysoké.

iQPARK – Centrum Babylon, Nitranská 1, Liberec, 460 07

Pro potřeby parkování vozidel přepravujících tělesně postižené jsou vyhrazena dvě stání za budovou iQPARK (Centra Babylon) v ulici U Nisy, popřípadě je parkování možné na vyhrazených místech placeného parkoviště iQLANDIE. Vstup do budovy umožňuje rampa na pravé i levé straně (levá strana je užší) od vchodu do budovy a manuální dveře, jsou velmi těžké a otevírají se směrem ven (pro manipulaci vozíčkáře velmi náročné, respektive nemožné). Pro pohyb po budově je možné použít výtah, nájezdové rampy a po budově jsou bezprahové zárubně. Bezbariérová toaleta se nachází v přízemí, bez zrcadla. Existující bariéry spočívají v expozici „vodní svět a klamy“, v přízemí, kam se nelze dostat přímo k pultu s vodním světem kvůli sloupu, bránícímu v průjezdu. Rovněž v přízemí je úzká chodbička s tematikou těžby, avšak pro úzké

záručně a vysoký práh není možný průjezd vozíčkáře. Do expozice „malá ordinace“ vedou schody, avšak nejsou kompenzovány.

DinoPark – OC Plaza, Palachova 1404/2, Liberec I – Staré Město 460 01

Pro potřeby parkování vozidel přepravujících tělesně postižené jsou vyhrazena stání v podzemním parkovišti OC Plaza, s přímým přístupem k výtahu do budovy obchodního centra. Vstup do OC Plaza je bezbariérový včetně automaticky otevíraných dveří na pohybové čidlo, samotný vchod do DinoParku je horizontálně volně přístupný. Pro pohyb po budově je možné použít výtahy, ve všech veřejně přístupných prostorách jsou bezprahové záručně. Bezbariérová toaleta se nachází ve 2. patře. Celý prostor tohoto zařízení je ze všech pohledů 100% bezbariérový.

CineStar – OC Nisa, České mládeže 456, Liberec 460 06

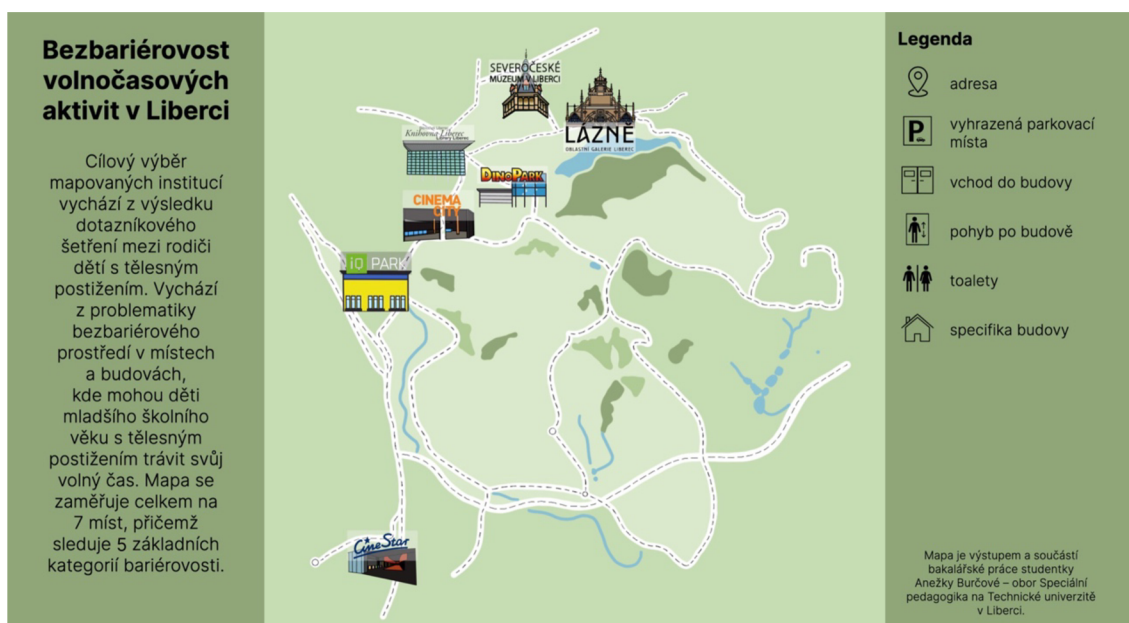
Pro potřeby parkování vozidel přepravujících tělesně postižené jsou vyhrazena stání v podzemním parkovišti OC Nisa, s přímým přístupem k výtahu do budovy obchodního centra. Vstup do OC Nisa je bezbariérový včetně automaticky otevíraných dveří na pohybové čidlo, samotný vchod do CineStar je horizontálně volně přístupný. Pro pohyb po budově je možné použít výtahy, ve všech veřejně přístupných prostorách jsou bezprahové záručně. Bezbariérová toaleta je součástí zařízení. Pro vozíčkáře jsou vyhrazená místa v hledišti.

Cinema City – OC Forum, Soukenné náměstí 669/2a, Liberec 460 07

Pro potřeby parkování vozidel přepravujících tělesně postižené jsou vyhrazena stání v podzemním parkovišti OC Forum, s přímým přístupem k výtahu do budovy obchodního centra. Vstup do OC Forum je bezbariérový včetně automaticky otevíraných dveří na pohybové čidlo, samotný vchod do Cinema City je horizontálně volně přístupný. Pro pohyb po budově je možné použít výtahy, ve všech veřejně přístupných prostorách jsou bezprahové záručně. Bezbariérová toaleta je součástí zařízení. Pro vozíčkáře jsou vyhrazená místa v hledišti.

Prezentace výsledné 2D on-line mapy

Veškeré výše vypsané informace o jednotlivých místech jsme ve spolupráci s externími programátory zpracovali do interaktivní mapy. Pozadí samotné mapy, ikony jednotlivých budov, piktogramy i informační okna jsou kreslené ručně autorkou práce pomocí grafického tabletu a elektronické tužky.

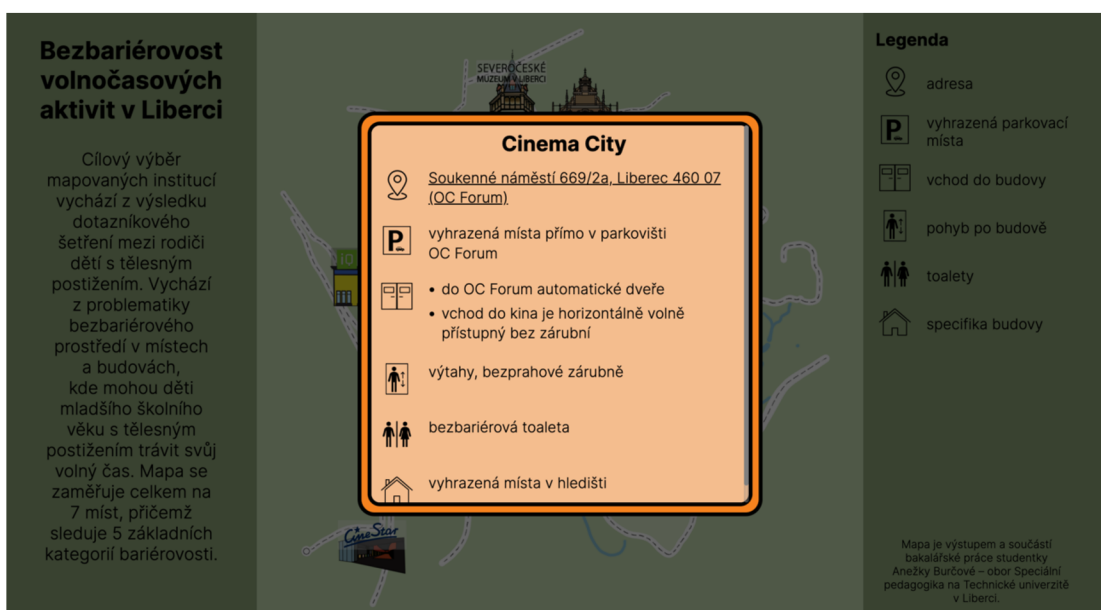
Obrázek 2: Celkový vzhled on-line mapy

Zdroj: vlastní šetření

Obrázek 2 demonstruje celkovou podobu internetové stránky (<https://bezbarieryvliberci.cz/>), na které je mapa uveřejněna. Při tvorbě jsme se snažili o jednoduchý a přehledný design tak, aby byl zábavný pro samotné děti, ale zároveň informoval rodiče dětí s tělesným postižením o bezbariérovosti budov. Rodiče tak mohou zapojit své děti do procesu vybírání zařízení k trávení volného času.

Na úvodní stránce mapy se nachází název a pod ním krátké úvodní slovo autorky pro pochopení důvodu vzniku mapy. Úvodní medailonek má za cíl informovat rodiče, na jakém základě mapa vznikla, odkud jsme čerpali data a kdo na jejich shromažďování spolupracoval. V pravém panelu stránky se nachází krátká legenda, která slouží pro lepší následnou orientaci v informačních oknech samotných zařízení. V legendě je zahrnuto pět stanovených kategorií zkoumání bezbariérovosti, a jsou jimi vyhrazená

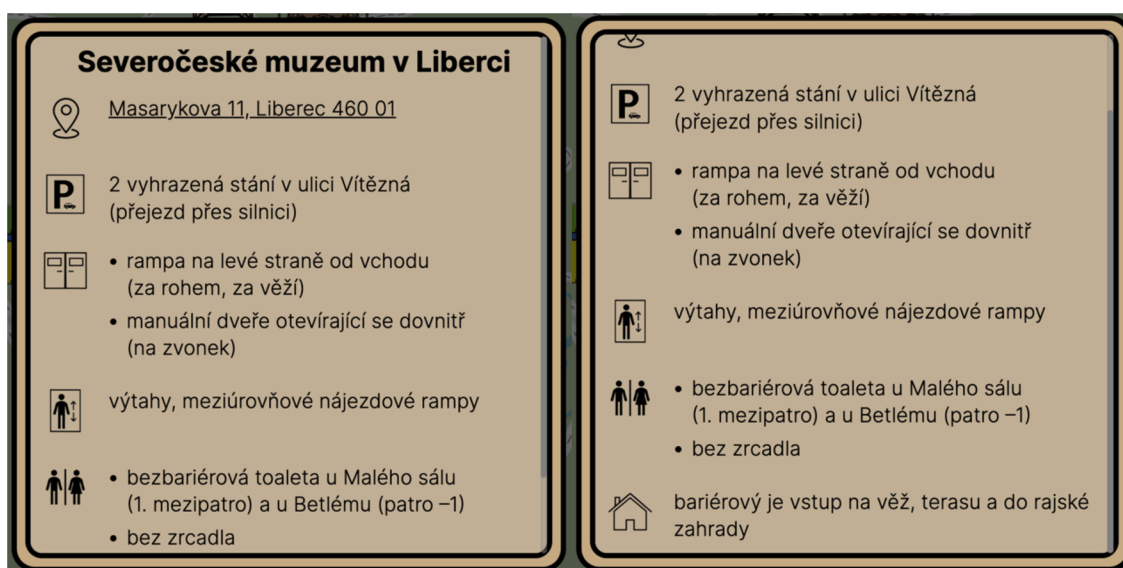
místa k parkování, vchod do budovy, pohyb po budově, toalety a specifika konkrétní budovy. V legendě je též zahrnuta adresa zařízení a po otevření jednotlivých informačních oken je kliknutím na adresu možné dostat se do veřejně přístupných on-line map. V pravém dolním rohu je pouze krátká informace o autorce, a pod jakou institucí projekt vznikl. Samotná mapa je středem pozornosti celé stránky. Vznikala s myšlenkou jednoduchosti tak, aby pro dětské oči nebyla příliš přehlcená informacemi, které nejsou stěžejní. Těmi informacemi myslíme velké množství silnic, přehlcení barvami či budovami. Samotné ikony respektují architekturu i barevnost jednotlivých reálných budov, ale jsou také zjednodušené a jejich grafická podoba je přizpůsobena cílové skupině. Autorka práce i mapy si veškeré grafické materiály zpracovávala sama a vše kreslila pomocí grafického tabletu a elektronické tužky.

Obrázek 3: Ilustrace okna s informacemi na příkladu zařízení Cinema City
Zdroj: vlastní šetření

Na obrázku 3 je možné vidět okno s informacemi o bezbariérovosti zařízení Cinema City. Pod názvem zařízení se nachází adresa s odkazem na veřejně přístupnou mapu. Pomocí jednoduchých piktogramů, které na úvodní straně vysvětluje krátká legenda, jsme zařadili informace do pěti základních kategorií. Vedle symbolu jsou vždy související výsledky terénního šetření. Vzhledem k množství informací jsou v oknech posuvníky

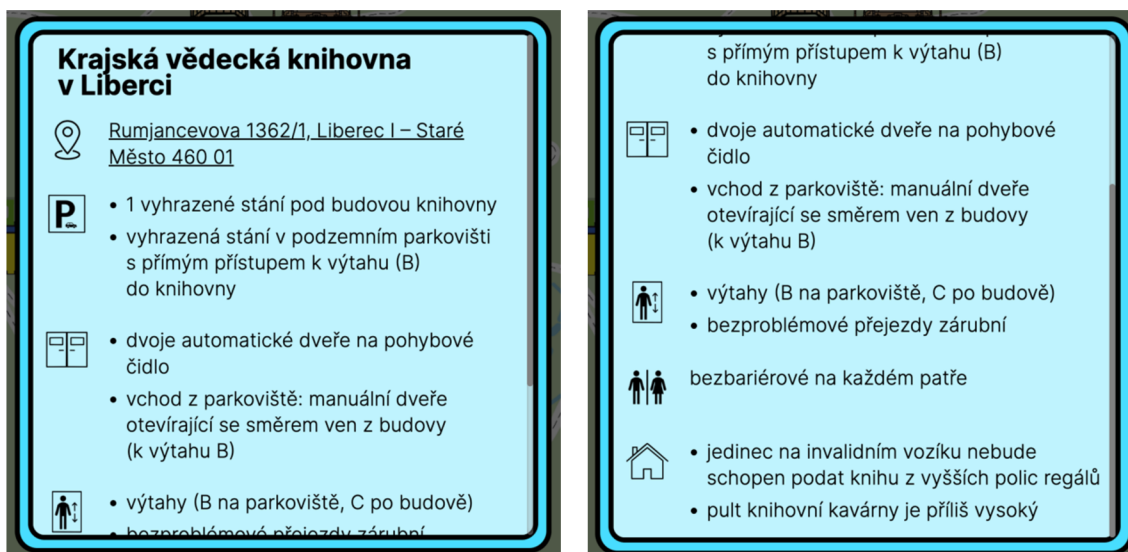
a jejich posunutí nahoru či dolů umožňuje zobrazení všech informací. Pozadí samotných oken vždy koresponduje s barvami budovy anebo loga konkrétního zařízení.

Obrázek 4: Informační okno Severočeského muzea v Liberci

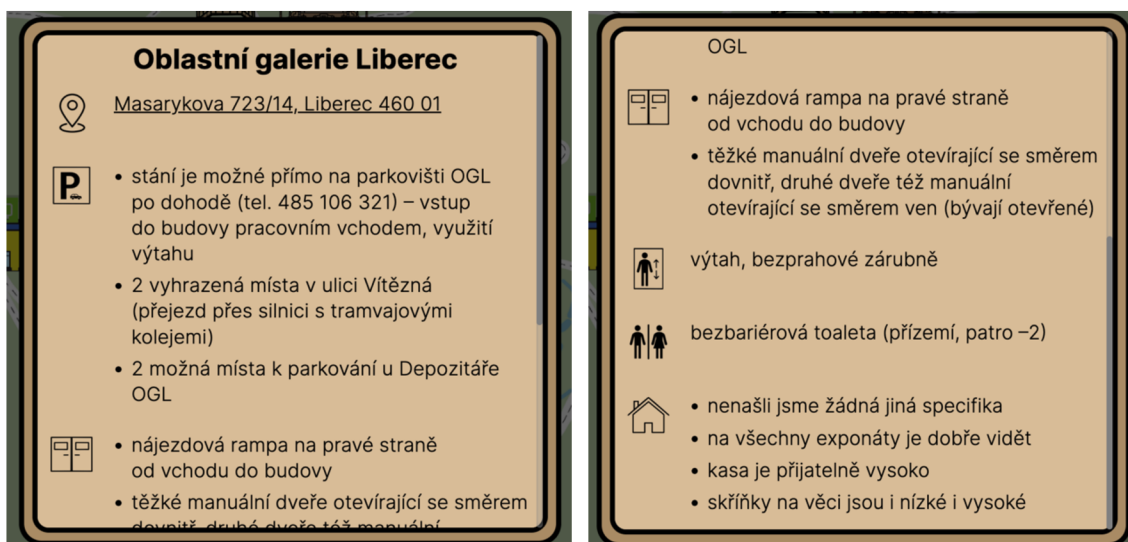
Zdroj: vlastní šetření

Obrázek 4 ilustruje podobu informačního okna u Severočeského muzea v Liberci. Pod piktogramem adresy je přesná informace o poloze muzea a proklikem odkáže návštěvníka webové mapy na veřejně přístupnou on-line mapu. Pod piktogramem vyhrazeného parkování se nachází informace o dvou vyhrazených místech v ulici Vítězná a pro přístup k budově je nutné přejet silnici od parkovacího místa. U těchto konkrétních parkovacích míst jsme registrovali nepřilíš dobré vyhrazení pomocí horizontálního dopravního značení. Domníváme se, že kolem parkovacího místa nebude dostatek prostoru pro manipulaci s vozíkem, pokud na přilehlém parkovacím místě zastaví jiný řidič své vozidlo příliš blízko. Hlavní vchod do muzea je bariérový, proto je nutné pro vstup do budovy využít nájezdovou rampu po levé straně budovy (od vchodu za věží). Pohyb po budově je kompenzován výtahy a nájezdovými rampami, které jsou dostatečně široké s optimálním sklonem. Severočeské muzeum nabízí hned dvě bezbariérové toalety, bohužel jsou obě bez zrcadla. Pod piktogramem domečku můžeme najít informace o specifikách budovy, a těmi jsou bariérové vstupy na věž, terasu a do rajské zahrady.

Obrázek 5: Informační okno Krajské vědecké knihovny v Liberci Zdroj: vlastní šetření

Obrázek 5 ilustruje podobu informačního okna Krajské vědecké knihovny v Liberci, kde je výrazně větší množství dat, a tudíž je nutné použít posuvník pro zobrazení všech informací. Pod piktogramem adresy je přesná informace o poloze hlavní budovy knihovny a proklikem odkáže návštěvníka webové mapy na veřejně přístupnou on-line mapu. Pod piktogramem vyhrazeného parkování se nachází informace o jednom vyhrazeném místě pod budovou knihovny a také o vyhrazených místech v podzemním parkovišti knihovny. Hlavní vchod do knihovny je bezbariérový a vstup zajišťují dvoje automaticky otevírající se dveře. Pohyb po budově je kompenzován výtahy. Krajská knihovna nabízí bezbariérové toalety na každém patře. Pod piktogramem domečku můžeme najít informace o specifikách budovy, a těmi jsou příliš vysoké regály s knihami a pult knihovni kavárny.

Obrázek 6: Informační okno Oblastní galerie Liberec

Zdroj: vlastní šetření

Na obrázku 6 vidíme informační okno Oblastní galerie Liberec. Pod piktogramem adresy je přesná informace o poloze Oblastní galerie Liberec a proklikem odkáže návštěvníka webové mapy na veřejně přístupnou on-line mapu. Pod piktogramem vyhrazeného parkování se nachází informace o dvou vyhrazených místech v ulici Vítězná a pro přístup k budově je nutné přejet silnici s tramvajovými kolejemi. V tomto úseku chybí od parkovacího místa přechod. Další možnost stání je na neoznačených místech u Depozitáře galerie. Hlavní vchod do galerie je bezbariérový a vstup zajišťuje nájezdová rampa, a dvoje manuální dveře. První z nich jsou poměrně těžké, druhé bývají otevřené. Pohyb po budově je kompenzován výtahem. Oblastní galerie nabízí bezbariérové toalety ve dvou svých patrech. Pod piktogramem domečku můžeme najít informace o specifikách budovy. U tohoto zařízení jsme žádná negativní nenašli. Oblastní galerii v Liberci jsme shledali 100% bezbariérovou.

Obrázek 7: Informační okno iQPARKU

Zdroj: vlastní šetření

Obrázek 7 ilustruje informační okno iQPARKU. Pod piktogramem adresy je přesná informace o poloze budovy iQPARKU a proklikem odkáže návštěvníka webové mapy na veřejně přístupnou on-line mapu. Pod piktogramem vyhrazeného parkování se nachází informace o dvou vyhrazených místech v ulici U Nisy a pro přístup k budově je nutné přejít silnici a dál zdolat pár snížení a zvýšení obrubníku chodníku. V tomto úseku chybí od parkovacího místa přechod. Další možnost stání je na vyhrazených místech placeného parkoviště u iQLANDIE. Hlavní vchod do iQPARKU je bezbariérový, zajišťuje jej nájezdová rampa po obou stranách a velmi těžké manuální dveře. Pohyb po budově je kompenzován výtahem a nájezdovými rampami. iQPARK nabízí jednu bezbariérovou toaletu v přízemí. Pod piktogramem domečku můžeme najít informace o specifikách budovy, a těmi jsou sloupy překážející přístupu k pultu s vodním světem, příliš vysoký práh a úzké zárubně u chodbičky s tematikou těžby a bariéra v podobě nekompensovaných schodů u expozice „malá ordinace“.

Obrázek 8: Informační okno DinoParku

Zdroj: vlastní šetření

Na obrázku 8 vidíme informační okno DinoParku. Pod piktogramem adresy je přesná informace o poloze hlavní budovy knihovny a proklikem odkáže návštěvníka webové mapy na veřejně přístupnou on-line mapu. Pod piktogramem vyhrazeného parkování se nachází informace o vyhrazených místech v podzemním parkovišti OC Plaza. Hlavní vchod do DinoParku je plně bezbariérový. Pohyb po budově je kompenzován výtahy. DinoPark nabízí bezbariérové toalety ve 2. patře. Pod piktogramem domečku můžeme najít informace o specifikách budovy. V tomto zařízení jsme žádné bariéry nezjistili. DinoPark jsme shledali plně bezbariérovým.

Obrázek 9: Informační okno kina CineStar

Zdroj: vlastní šetření

Obrázek 9 ilustruje informační okno multikina CineStar. Pod piktogramem adresy je přesná informace o poloze kina CineStar a proklikem odkáže návštěvníka webové mapy na veřejně přístupnou online mapu. Pod piktogramem vyhrazeného parkování se nachází informace o vyhrazených místech v podzemním i střešním parkovišti OC Nisa. Hlavní vchod do kina je plně bezbariérový. Pohyb po budově je kompenzován výtahy. Bezbariérové toalety jsou přímo součástí prostoru kina. Pod piktogramem domečku můžeme najít informace o specifikách budovy, a těmi zde jsou vyhrazená místa pro jedince na invalidním vozíku v hledišti.

Obrázek 10: Informační okno kina Cinema City

Zdroj: vlastní šetření

Na posledním obrázku 10 vidíme informační okno multikina Cinema City. Pod piktogramem adresy je přesná informace o poloze kina Cinema City a proklikem odkáže návštěvníka webové mapy na veřejně přístupnou on-line mapu. Pod piktogramem vyhrazeného parkování se nachází informace o vyhrazených místech parkovišti OC Forum. Hlavní vchod do kina je plně bezbariérový. Pohyb po budově je kompenzován výtahy. Bezbariérové toalety jsou přímo součástí prostoru kina. Pod piktogramem domečku můžeme najít informace o specifikách budovy, a těmi zde jsou vyhrazená místa pro jedince na invalidním vozíku v hledišti.

Závěrem této kapitoly tedy můžeme konstatovat, že **se podařilo naplnit oba dva dílčí cíle, hlavní cíl** a smysl bakalářské práce, zpracovat informace o bezbariérovosti vybraných zařízení poskytujících volnočasové aktivity a poskytnout je rodičům dětí mladšího školního věku s tělesným postižením.

Náměty k odstranění bariér

Terénním šetřením jsme zjistili konkrétní bariéry v posuzovaných zařízeních. Pokusili jsme se proto zamyslet nad jednotlivými zjištěními a navrhnout alespoň jednoduchá řešení, která by bylo možno realizovat v co nejkratší možné době a s minimálními investičními náklady. Bohužel to není možné ve všech případech.

Severočeské muzeum v Liberci – Masarykova 11, Liberec 460 01

Klasickým příkladem zařízení, kde odstranění architektonických bariér není možné realizovat bez větších investičních nákladů je právě Severočeské muzeum v Liberci. Zajistit bezbariérový přístup do věže je vcelku buďto zcela nemožné, nebo jen s velkými náklady. Technicky by se sice dal přistavět k tělesu věže vnější lehký výtah, ovšem vzhledem k tomu, že jde o historický objekt s nejvyšší památkovou ochranou¹, je sporné, zda by to bylo z hlediska památkové ochrany reálné. Přístup na terasu a do rajské zahrady by technicky bylo možné zajistit, konkrétní řešení je však závislé na stanovisku Památkového ústavu.

Krajská vědecká knihovna v Liberci – Rumjancevova 1362/1, Liberec I – Staré město 460 01

Poměrně nová budova Krajské vědecké knihovny v Liberci je z hlediska architektonických bariér bezproblémová. Je příkladem promyšleného stavebního řešení, kdy už ve chvíli architektonického návrhu a následně zpracování projektu tvůrce promýšlel budovu ze všech možných pohledů. Existující bariéry v podobě vysokých a pro vozíčkáře nedostupných regálů s knihami lze ať již technicky s využitím horizontálně otočných stojanů nebo provozně technickým řešením obsluhou odstranit. Nevhodná výška obslužného pultu v kavárně knihovny je technicky snadno řešitelná vložením snížené části pultu tak, aby i vozíčkář měl vizuální možnost výběru a očního kontaktu s obsluhujícím personálem.

¹ Národní památkový ústav: památkový katalog: *Severočeské muzeum v Liberci* [on-line]. [vid. 10. 4. 2023]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/muzeum-14046895>

Oblastní galerie Liberec – Masarykova 723/14, Liberec 460 01

Historická budova Městských lázní Františka Josefa I. prošla v letech 2011 až 2013 revitalizací. Liberecká společnost SIAL architekti a inženýři spol. s r.o. Liberec si dala skutečně záležet i na detailech řešení. Od parkoviště s vyhrazeným místem je vstup do budovy umožněn výtahem. Výtah lze použít pro vertikální pohyb po budově. Ve všech veřejnosti přístupných prostorách jsou bezprahové zárubně. V budově jsou dobře přístupné dvě bezbariérové toalety. Expozice jsou zpracované i s ohledem na osoby na invalidním vozíku, stejně tak pult pokladny umožňuje vozíčkáři vizuální kontakt s personálem. Úložné skříňky na odložení věcí pro veřejnost jsou rovněž výškově přizpůsobené i osobám na invalidním vozíku. Oblastní galerie je nádherný příklad propracovaného komplexního řešení rekonstrukce historického objektu. Dává nám naději na budoucí kompletně bezbariérová řešení jak architektonická, tak i z pohledu interiérového vybavení.

iQPARK – Centrum Babylon, Nitranská 1, Liberec, 460 07

Citlivě provedenou vestavbu do historické budovy narušují jen drobné nedomyšlené detaily. Nevhodné technické řešení vstupních dveří je překážkou pro hladký vstup osob s tělesným postižením. Přitom by stačilo jen vhodné doplnění technickým samootevíracím zařízením s pohybovým čidlem, které by reagovalo na osoby u vchodu. Obdobná technická zařízení jsou používána v historických objektech knihoven v ČR. Tato úprava není ani technicky složitá, ani investičně nákladná. Dalším nedomyšleným problémem je sloup stojící příliš blízko pultu s vodním světem v expozici „Vodní svět a klamy“ a úzký průchod v expozici „Těžba“. Promyšleným uspořádáním vybavení expozic by zcela jistě bylo možné tyto bariéry odstranit. Kompenzace schodů u vstupu do expozice „Malá ordinace“ je rovněž technicky běžnými kompenzačními prostředky řešitelná. Tyto bariéry jsou klasickým příkladem společenského vědomí, respektive nevědomí o světě osob se zdravotním postižením, nevznikají

z nutnosti, ale z nedostatku informací tvůrců a provozovatelů. Chybějící sklopné zrcadlo na bezbariérové toaletě je toho důkazem.

DinoPark – OC Plaza, Palachova 1404/2, Liberec I – Staré Město 460 01

Opět příklad velmi dobrého architektonického řešení. Celý objekt je již ve chvíli svého návrhu koncipován s ohledem na všechny reálné a existující potřeby a požadavky budoucích návštěvníků včetně osob se zdravotním postižením.

CineStar – OC Nisa, České mládeže 456, Liberec 460 06

Cinema City – OC Forum, Soukenné náměstí 669/2a, Liberec 460 07

Stejně jako předcházející zařízení i obě multikina jsou umístěna v objektech obchodních center, navržených a projektovaných vzhledem k potřebám návštěvníků a uživatelů. Pro osoby s tělesným postižením jsou připraveny podmínky od příjezdu, vstupu do budovy, pohybu po objektu až po využití volnočasových aktivit včetně sociálních potřeb uživatelů.

Návrhy evaluačních kritérií

Evaluační kritéria pro 2D on-line interaktivní mapu poskytující informace o bezbariérovosti volnočasových aktivit v Liberci pro rodiče a děti předškolního a mladšího školního věku s tělesným postižením by mohla být následující:

Přístupnost: Mapa je snadno přístupná a použitelná pro rodiče a děti s tělesným postižením. Přístupnost zahrnuje snadnou navigaci, jednoduché ovládání, výrazné a dostatečně velké texty a kontrasty pro osoby se zrakovými problémy a podobně.

Přesnost a aktualita informací: Mapa by měla poskytovat přesné a aktuální informace o bezbariérovosti volnočasových aktivit, včetně možnosti parkování v blízkosti zařízení, vstupu, toalet a dalších důležitých oblastí pro osoby s tělesným postižením.

Dostupnost informací: Mapa je umístěna na veřejně přístupné URL adrese a obsahuje dostatečné informace o jednotlivých zařízeních, budovách.

Kompletnost: Mapa zahrnuje všechny relevantní oblasti volnočasových aktivit pro rodiče a děti předškolního a mladšího školního věku s tělesným postižením.

Spolupráce: Mapa podněcuje spolupráci s intaktní společností, její využití podporuje vytváření vztahu s vrstevníky (některá zařízení nabízejí odpolední zájmové kroužky, workshopy, kde se jedinec s tělesným postižením může setkat jak s intaktními vrstevníky, tak s jedinci se stejným či jiným druhem postižení) a zároveň svým vzhledem a funkčností podporuje interakci rodiče a dítěte.

Hodnocení: Zpracovaná 2D interaktivní on-line mapa centra města Liberce je již v ostrém on-line provozu a minimálně po dobu šesti až dvanácti měsíců bude pravidelně vyhodnocována její návštěvnost a počet přístupů z IP adres. Cílem je získat zpětnou vazbu jak o četnosti využívání, tak o konkrétním počtu uživatelů. Zároveň je možné po uplynutí stanovené doby (např. 3–6 měsíců) přidat k mapě hodnotící formulář ohledně všech výše zmíněných kritérií, kvality a funkce mapy, zdali je v praxi využitelná apod. Na základě vyhodnocení takto získaných dat lze v budoucnu 2D mapu rozšířit či konkretizovat. Určené období je stanovené až po 3. měsíci fungování mapy kvůli hodnocení návštěvnosti a kvůli další propagaci stránky mezi rodiči dětí s tělesným postižením. Tato reflexe by vyplývala z již zmíněného hodnotícího formuláře. Do budoucna uvažujeme rozšířit funkcionalitu mapy o možnost uživatelům, návštěvníkům, hodnotit a recenzovat jednotlivá zařízení poskytující volnočasové aktivity, aby se ostatní uživatelé mohli rozhodnout na základě zpětné vazby a zkušeností ostatních uživatelů.

Pokud shrneme výše uvedená evaluační kritéria, můžeme sledovat pět základních kritérií, kterých se budeme i v budoucnu držet. Jedná se o **účelnost**, tedy o přidanou hodnotu, kterou mapa poskytuje své cílové

skupině a slouží jako nástroj pro efektivní a rychlé nalezení informací o dostupných volnočasových aktivitách pro děti s tělesným postižením. Dalším kritériem jsou **dopady**, kterými rozumíme zvýšení povědomí o potřebách dětí s omezením hybnosti, zvýšení informovanosti o bariérách prostorů volnočasových aktivit a zároveň podporu spolupráce. Neméně důležité je i kritérium **udržitelnosti**, zahrnující nízké náklady na provoz a údržbu mapy. Dále **efektivita**, kterou rozumíme účinnost mapy, a vnímáme ji v kontextu budoucího hodnotícího formuláře, který bude po stanovené době vyhodnocen a dle odpovědí a potřeb uživatelů můžeme mapu upravit. Posledním kritériem je **využitelnost**, tedy potenciál mapy pro další využití a případné rozšíření při zjištění vysoké návštěvnosti stránky, opět s ohledem na informace z hodnotícího formuláře.

Závěr

Bezbariérovost je velmi široký pojem, který je pro účely bakalářské práce nutné definovat a zúžit tak, aby vystihoval účel a cíle práce. V počátku bakalářské práce jsme proto v rámci teoretické části definovali a blíže vysvětlili používané pojmy. Smyslem bakalářské práce je nejen pojmenovat a stanovit existující bariéry, ale i zhodnotit společenský přístup k jejich odstraňování. V práci se proto zaměřujeme nejen na jednotlivá tělesná postižení, z nichž vyplývají jednotlivá omezení. Posuzujeme i obecný přístup, společenské povědomí a stav informovanosti o existujících bariérách a jejich kompenzaci, a to jak ve skupině zainteresovaných osob rodičů dětí s tělesným postižením, tak i v zařízeních, nabízejících volnočasové aktivity pro osoby s tělesným postižením. S tím souvisí i výčet kompenzačních pomůcek a opatření včetně jejich legislativní dostupnosti pro osoby s tělesným postižením. Osoby s tělesným postižením, a zvláště potom skupina dětí mladšího věku jsou determinovány nejen fyziologicky z hlediska svého konkrétního postižení, ale současně na ně velmi silně dopadají psychické a sociální problémy, a to jak ve vztazích v jejich rodinách, tak i v interakci s většinou intaktní společností. I tyto aspekty související s bariérami jsme v teoretické části pojednali.

Pro pochopení významu a důležitosti bezbariérovosti volnočasových aktivit dětí školního věku s tělesným postižením se musíme na celou problematiku podívat v širších souvislostech a historické reminiscenci.

Obecně přístup společnosti k osobám se zdravotním postižením prošel několika stádii. Na počátku stálo naprosté odmítání, represe a stoprocentní vyčlenění osob se zdravotním postižením z lidské společnosti, v „lepší“ případě byli takové osoby používány k otrocké práci. Postupně s rozvojem poznávání, a to ve všech oblastech, tedy přírodních i společenských vědách se přístup k osobám se zdravotním postižením měnil na pečující, ovšem z hlediska celospolečenského nešlo

o systematický přístup většinové společnosti, ale pouze o lokálně ohraničené ostrůvky. Jednalo se o přístup obcí k místním rodinám, jejichž rodinným příslušníkem byla osoba se zdravotním postižením. S rozvojem a zvyšováním vzdělanosti v umění, vědách (a zvláště zdravotnictví) se úměrně tomu zvyšoval i zájem a starost o osoby se zdravotním postižením i ze strany státu. Byla jim poskytována již nejen léčebná, ale i rehabilitační péče s cílem pomoci jim zařadit se do ekonomických činností. Pokud však jedinec nebyl schopen úspěšně projít rehabilitací, byli takoví jedinci umisťováni do ústavů na okraji společnosti mimo oči většinové společnosti. Společnost se pokrytecky oficiálně *de iure* starala o své občany se zdravotním postižením, ve svém legislativním řádu uváděla práva osob se zdravotním postižením a způsoby jejich naplňování, ovšem *de facto* byla tato starost jen formální bez smysluplného provádění.

Až se svobodným pojetím společnosti se pozornost začala zaměřovat na komplexní rozvoj podmínek pro život a společenské uplatnění osob se zdravotním postižením, a to nejen z pohledu lékařského a sociálního, ale i s ohledem na celostní rozvoj osobnosti i v oblasti volnočasových aktivit. Protože však společenské povědomí je značně setrvačné, dochází ke změnám jen v dílčích krocích a postupně, přičemž společnost se vzhledem k neustálému a velmi rychlému technologickému rozvoji mění rychleji. Dochází tak k nepoměru mezi změnou společenského vědomí a životního stylu.

Volnočasové aktivity zvláště dětí školního věku s tělesným postižením jsou naprosto nezbytnou podmínkou pro celkový osobnostní rozvoj tak, aby v dospělosti takový jedinec nejenom naplnil očekávání společnosti a začlenil se zcela bez problémů do ekonomických činností, ale dokázal svůj život plnohodnotně prožít ze všech aspektů lidského bytí.

Vzhledem k tomu, že hlavním cílem společnosti v otázkách nejen speciální pedagogiky je snaha o úplnou integraci, potažmo inkluzi jedinců se zdravotním postižením, vnímáme jako důležité poukázat na povinné zajištění bezbariérového užívání budov.

Proces začleňování s sebou nese i oblast trávení volného času různými aktivitami, koníčky a zprostředkováním zábavy. Právě na tuto oblast se zaměřuje praktická část práce.

V praktické části jsme v souladu se zadáním nejprve formou dotazníkového šetření provedli zjištění reálného praktického stavu z hlediska informovanosti a zájmu rodičů dětí s tělesným postižením. Na základě jeho kvantitativního vyhodnocení jsme vybrali sedm zařízení, nabízejících volnočasové aktivity a formou terénního šetření jsme všechna posuzovaná místa osobně navštívili s použitím mechanického invalidního vozíku. Výsledkem terénního šetření jsou podklady pro zpracování 2D interaktivní on-line mapy centra města Liberec podle poptávky rodičů dětí mladšího školního věku s tělesným postižením.

Grafickou část mapy jsme zpracovali ve 2D formátu s použitím výpočetní techniky pro každý jednotlivý symbol posuzovaných kritérií. Pro každé posuzované místo a posuzované kritérium byl zpracován odpovídající text. Aktivaci mapy v on-line prostředí jsme zajistili prostřednictvím externích programátorů.

Smyslem a cílem bakalářské práce je rozšíření informace rodičům dětí mladšího školního věku s tělesným postižením o zařízeních nabízejících volnočasové aktivity, z hlediska přístupnosti a využitelnosti osobami s tělesným postižením. Výstup bakalářské práce – tedy 2D interaktivní on-line mapa centra města Liberce bude umístěna na veřejně přístupné URL adrese. Prostřednictvím tří institucí, se kterými jsme se elektronicky domluvili na zprostředkování dotazníků rodičům dětí s tělesným postižením, tedy Speciálně-pedagogického centra pro tělesná postižení a poruchy autistického spektra při ZŠ a MŠ pro tělesně postižené Liberec, p.o., Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí, z.s. – klub Liberec a Centra pro zdravotně postižené Libereckého kraje bude tato informace poskytnuta nejen zúčastněným respondentům, ale všem jejich klientům. Další formou bude oslovení všech sedmi posuzovaných míst s nabídkou

umístění odkazu na 2D interaktivní on-line mapu v jejich webových prezentacích.

Závěrem chceme konstatovat, že se podařilo naplnit cíl a smysl bakalářské práce a poskytnout rodičům dětí mladšího školního věku s tělesným postižením erudované informace o zařízeních poskytujících volnočasové aktivity a rozšířit tak jejich informovanost.

Zdroje

Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí klub Liberec [on-line]. [vid. 9. 4. 2023]. Dostupné z: <http://www.asociacelbc.cz/index.php>

Bazén Liberec [on-line]. [vid. 9. 4. 2023].
Dostupné z: <https://bazen.liberec.cz/>

Botanická zahrada Liberec [on-line]. [vid. 9. 4. 2023].
Dostupné z: <https://www.botaniliberec.cz/>

CENTRUM PRO ZDRAVOTNĚ POSTIŽENÉ LIBERECKÉHO KRAJE [on-line]. [vid. 9. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.czplk.cz/>

ČERNÁ, M., a kol., 2008. *Česká psychopedie*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1565-3.

Čmelák: společnost přátel přírody [on-line]. [vid. 9. 4. 2023].
Dostupné z: <https://www.cmelak.cz/>

dfxš: Divadlo F. X. Šaldy Liberec [on-line]. [vid. 9. 4. 2023].
Dostupné z: <https://www.saldovo-divadlo.cz/>

DinoPark [on-line]. [vid. 9. 4. 2023].
Dostupné z: <https://www.dinopark.cz/cz/liberec>

iQLANDIA: iQLANDIA [on-line]. [vid. 9. 4. 2023].
Dostupné z: <https://iqlandia.cz/iqlandia>

iQLANDIA: iQPARK [on-line]. [vid. 9. 4. 2023].
Dostupné z: <https://iqlandia.cz/iqpark>

JANIŠ, K., SKOPALOVÁ, J., 2016. *Volný čas seniorů*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-9542-8 (ePub).

JANKOVSKÝ, J., 2006. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením: somatopedická a psychologická hlediska*. 2. vyd. Praha: Triton. ISBN 80-7254-730-5.

Knihovna Liberec [on-line]. [vid. 9. 4. 2023].

Dostupné z: <https://www.ogl.cz/>

KUDLÁČEK, M., 2013. *Aplikované pohybové aktivity osob s tělesným postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3938-9.

LÁZNĚ: Oblastní galerie Liberec [on-line]. [vid. 9. 4. 2023].

Dostupné z: <https://www.ogl.cz/>

Metodický portál RVP: Rozdílný význam pojmů integrace a inkluze [on-line]. [vid. 8. 4. 2023]. ISSN 1802-4785

Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/SSC/17243/ROZDILNY-VYZNAM-POJMU-INTEGRACE-A-INKLUZE.html>

MICHALÍK, J. a kol., 2011. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-859-3.

Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2021–2025, *usnesení č. 761* [on-line]. 20. 7. 2020 [vid. 18. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/vvozp/aktuality/Narodni-plan-2021-2025.pdf>

NOVOSAD, L., 2002. *Kapitoly ze základů speciální pedagogiky – somatopedie*. Liberec: Technická univerzita. ISBN 80-7083-563-X.

NOVOSAD, L., 2009. *Základy sociálního poradenství*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-509-7.

OPATŘILOVÁ, D., ZÁMEČNÍKOVÁ D., 2007. *Somatopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-137-9.

SLOWÍK, J., 2007. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1733-3.

SM: Severočeské muzeum [on-line]. [vid. 9. 4. 2023].

Dostupné z: <https://www.muzeumlb.cz/>

Speciálněpedagogické centrum pro TP a PAS Liberec: O nás [on-line].

[vid. 9. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.spc-liberec.cz/o-nas>

ŠPATENKOVÁ, N., a kol., 2011. *Krizová intervence pro praxi*. 2. aktual. a dopl. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2624-3.

URBANOVSKÁ, E., 2017. *Rodina jako významný faktor vývoje dítěte*. In: DOKOUPILOVÁ, I., aj. *Rodina a dítě se zdravotním postižením*. Brno: Paido, s. 9–29. ISBN 978-80-7315-262-8.

Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky. In: Sbíрка zákonů České republiky [on-line]. 1993, částka 1. [vid. 18. 3. 2023].

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

VÁGNEROVÁ, M., 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd., rozš. a přeprac. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3.

VÁGNEROVÁ, M., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., 2003. *Psychologie handicapu*. 2. část, Rodina a její význam pro rozvoj handicapovaného jedince. Liberec: Technická univerzita. ISBN 80-7083-764-0.

VÁGNEROVÁ, M., LISÁ, L., 2021. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 3. vyd. přeprac. a dopl. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-5023-4 (epub).

Větrník: Dům dětí a mládeže Liberec [on-line]. [vid. 9. 4. 2023].

Dostupné z: <https://www.ddmliberec.cz/>

VÍTKOVÁ, M., 2006. *Somatopedické aspekty*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido. ISBN 80-7315-134-0.

Vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb. In: Sbíрка zákonů České republiky [on-line]. 2009, částka 129. [vid. 18. 3. 2023].

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-398>

WHO, 2001. *Mezinárodní klasifikace funkčních schopností a disability*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1587-2.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). In: Sbírka zákonů České republiky [on-line]. 2006, částka 63. [vid. 18. 3. 2023].

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-183#cast5>

Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů a v neposlední řadě. In: Sbírka zákonů České republiky [on-line]. 2011, částka 115. [vid. 7. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-329>

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. In: Sbírka zákonů České republiky [on-line]. 2004, částka 143. [vid. 18. 3. 2023].

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435>

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů. In: Sbírka zákonů České republiky [on-line]. 2011, částka 16. [vid. 7. 4. 2023].

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-48>

ZDAŘILOVÁ, R., 2022. *Bezbariérové užívání staveb – základní principy přístupnosti TP 1.4*. In: PROFESIS [on-line]. [vid. 6. 4. 2023].

Dostupné z: <https://profesis.ckait.cz/dokumenty-ckait/tp-1-4/#2>

ZOO Liberec [on-line]. [vid. 9. 4. 2023].

Dostupné z: <https://www.zooliberec.cz/>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník v elektronické podobě

Příloha č. 2: Dotazník v papírové podobě

Příloha č. 3: Úvodní a celkový vzhled on-line mapy

Příloha č. 4: Odkaz na on-line mapu

Příloha č. 1: Dotazník v elektronické podobě

Dotazník je anonymní, a je určený pro výzkumnou část bakalářské práce „Bezbariérovost vybraných volnočasových aktivit pro děti s tělesným postižením“. Předem Vám děkuji za jeho vyplnění.

Odpovědi prosím vyznačte ztučněním. Děkuji.

1. Jaké z uvedených míst v Liberci jste s Vaším dítětem navštívili?

- iQPARK
- iQLANDIA
- DinoPark
- Severočeské muzeum v Liberci
- Oblastní galerie Liberec
- Krajská vědecká knihovna v Liberci
- Zoo Liberec
- DDM Větrník
- Bazén Liberec
- Čmelák – společnost přátel přírody
- Jiné:

2. U kterých z uvedených míst si přejete zmapovat bezbariérovost?

- iQPARK
- iQLANDIA
- DinoPark
- Severočeské muzeum v Liberci
- Oblastní galerie Liberec
- Krajská vědecká knihovna v Liberci
- Zoo Liberec
- DDM Větrník
- Bazén Liberec
- Čmelák – společnost přátel přírody
- Jiné:

3. Dostali jste někdy informace o (bez)bariérovosti míst, které navštěvujete?

- Ano
- Ne

4. Pokud jste odpověděli na předchozí otázku „Ano“, kdo Vám informace poskytl?

.....

Příloha č. 2: Dotazník v papírové podobě

Dotazník je anonymní, a je určený pro výzkumnou část bakalářské práce „Bezbariérovost vybraných volnočasových aktivit pro děti s tělesným postižením“. Předem Vám děkuji za jeho vyplnění.

1. Jaké z uvedených míst v Liberci jste s Vaším dítětem navštívili?

- iQPARK
- iQLANDIA
- DinoPark
- Severočeské muzeum v Liberci
- Oblastní galerie Liberec
- Krajská vědecká knihovna v Liberci
- Zoo Liberec
- DDM Větrník
- Bazén Liberec
- Čmelák – společnost přátel přírody
- Jiné:

2. U kterých z uvedených míst si přejete zmapovat bezbariérovost?

- iQPARK
- iQLANDIA
- DinoPark
- Severočeské muzeum v Liberci
- Oblastní galerie Liberec
- Krajská vědecká knihovna v Liberci
- Zoo Liberec
- DDM Větrník
- Bazén Liberec
- Čmelák – společnost přátel přírody
- Jiné:

3. Dostali jste někdy informace o (bez)bariérovosti míst, které navštěvujete?

- Ano
- Ne

4. Pokud jste odpověděli na předchozí otázku „Ano“, kdo Vám informace poskytli?

.....

Bezbariérovost volnočasových aktivit v Liberci

Cílový výběr mapovaných institucí vychází z výsledku mapovaného dotazníkového šetření mezi rodiči dětí s tělesným postižením. Vychází z problematiky bezbariérového prostředí v místech a budovách, kde mohou děti mladšího školního věku s tělesným postižením trávit svůj volný čas. Mapa se zaměřuje celkem na 7 míst, přičemž sleduje 5 základních kategorií bariérovosti.

Legenda

- adresa
- vyhrazená parkovací místa
- vchod do budovy
- pohyb po budově
- toalety
- specifika budovy

Mapa je výstupem a součástí bakalářské práce studentky Anežky Burčové – obor Speciální pedagogika na Technické univerzitě v Liberci.

Příloha č. 4: Odkaz na on-line mapu

Bezbariérovost volnočasových aktivit [on-line]. [20. 4. 2023].

Dostupné z: <https://bezbarieryvliberci.cz/>